

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU UN MĀKSLINIEKU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1946. G.

18. JANVĀRĪ

NR. 3 (53)

Arvīds Grigulis

Krievu klasiku skate mūsu teātros

Mūsu kultūras dzīves attīstība ik solī apliecina Leņina tezes patiesību, ka sociālistisko kultūru mēs uzcelsim lielu un varenu tikai tad, ja kritiski apgūsim visas cilvēces kultūras mantojumu. «Proletāriskai kultūrai jābūt to zināšanu krājumu likumīgai attīstībai, kurus cilvēce ir izstrādājusi kapitālistiskās sabiedrības, muižnieku sabiedrības, ierēņu sabiedrības jūgā», saka Leņins 1920. g. III komjaunatnes kongresā. Mūsu kultūrai ir jāiet tālāk un jābūt par lielāko un vareņāko kultūru cilvēces līdzšinējā vēsturē. Un viņa tāda ir.

Tie kultūras pieminekļi, kurus reģistrēti sava laika lielākie sasniegumi, var šodien interesēt visvairāk. Savas pilnības dēļ mēs tos saucam par klasikiem. Klasīki paņem skatam tālos vēstures lielceļus, un mēs drošāk un skaidrāk redzam savu vietu un vieglāk un pareizāk pašķīram nākotnes perspektīvas. Ar emocionālajiem mākslas tēliem iespaidīgā valodā runā uz mums laikmetu idejas, laikmetu cīņas, laikmetu alkas pēc dzīves kustības un attīstības.

Emocionāli tēli ir dzīvi tēli, jo tie liek pārdzīvot visdažādākus psihiskus kompleksus. Mākslas tēlu sistēmā centrālo vietu ieņem cilvēks. Visspilgtāk tas izsakās literatūrā un skatuves mākslas formās. Ne velti Maksims Gorkijs literatūrā dēvēja kā «mācību par cilvēku». Caur cilvēku (t. i. raksturu) atklājas dzīve, jo raksturu rakstnieks veido no dzīves materiāla. Tas ir reālisma metodes likums, un tādēļ arī tieši reālisti ir tie, kuri vispareizāk spēj attēlot dzīvi un attēlojot palīdz to izprast. Pareiza dzīves izpratne vienmēr rāda dzīves attīstību un tās idejas, kas virza šo attīstību.

Reālismam literatūras gaņajā vēsturē ir dziļas tradīcijas. Nav šaubu, ka tieši krievu literatūrai ir vislielākās reālisma un līdz ar to arī dzīves patiesības tradīcijas. Tas tādēļ, ka krievu klasiskā literatūra ap sevi grupēja visus sava laika progresīvākos spēkus.

No otras puses — tāda literatūras aktīva loma varēja rasties tikai tajā zemē, kur ekonomiskie un sociālie spēki radīja nepārtrauktu aktīvu cīņas arēnu ar nenogurdināmu avangardu priekšgalā. Tikai tāds aktīvs avangards spēja radīt cilvēces lielākos ģenijus, kāds ir Leņins un Staļins. Tikai tāds aktīvs spēja izvirzīt problēmas, uz kurām literatūra, ja tā gribēja iet kopā ar dzīvi, nevarēja nemeklēt atbildes un sajaut līdzdalību cilvēces un vēstures priekšā.

Lūk, kādēļ nevienā citā pagātnes literatūrā nejausām tik lielu atbildības sajūtu kā krievu klasiskajā literatūrā, ko ir bijis spiests konstatēt arī ikkatrs nopietns Vakarēiropas literatūras teorētiķis. Spilgtāk nekā jebkurā citā literatūras nozarē sacūtais izpaužas tieši drāmatiskajā literatūrā.

Darbību kārtība un raksturs atrodas visciešākā kontaktā ar skatītāju masām, ja drāmatiskais darbs top ietērpts skatuves formā un aktieris ar dzīvo, radošo personību kļūst par rakstnieka tēla iztulkošanu. Tikai aktiera iemieso-

jumā rakstnieka veidotais tēls spēj ar tādu emociju aktivitāti nonākt līdz skatītājam pat vismalkākajās psihiskās niansēs.

Bet tas savukārt uzliek teātrim milzīgu pienākumu: atsegt un realizēt rakstnieka tēlus pareizi. Lai starp patiesību, ko pauž literatūra, proti, luga un starp patiesību, ko pauž izrāde, nebūtu ne mazākās kolīzijas, bet gan pēdējais papildinātu pirmo ar savas mākslas īpatnējo spēku.

Iestudējot klasiku darbus, katrs apzinīgs teātris tam pieiet divkārt uzmanīgi, jo klasiku darbu pilnība prasa pilnību arī no teātra.

Patlaban Latvijas PSR nobeidzas krievu klasiku skate uz mūsu skatuves. Skatē piedalās gandrīz visi mūsu redzamākie teātri. Valsts Drāmas teātrisiestudējis A. Ostrovska — «Vilki un avis», Krievu Drāmas teātris A. Ostrovska — «Bez vainas vainīgi», Dailes teātris M. Gorkija — «Bulčovs un citi», Jaunatnes teātris A. Ostrovska — «Balzaminova precības», Jelgavas teātris — N. Gogoļa «Precības» un Liepājas teātris A. Ostrovska — «Mežs».

Skate apliecināja, ka mūsu teātri šim lietajam un atbildīgajam darbam ir piegājuši ar vislielāko uzmanību un darba rezultātā pierādīja kā profesionālo kvalifikāciju, tā arī to, ka mūsu tautai un mākslai ir tuvas un dārgas lielās krievu literatūras vērtības. Vēl vairāk — izrādījās, ka mūsu skatuves māksla ir organiski tuva krievu skatuves mākslai, kas pašreiz ir lielākā skatuves māksla pasaulē, jo tās vieno tāli vēstures ceļi, sākot no tiem laikiem pag. gadsimtenī, kad latviešu teātris sāka spert savus pirmos apzinīgos soļus.

Latviešu skatuves māksla tāpat kā jebkura cita mākslas nozare savā attīstībā ir daudz ko apguvusi no lielās krievu kultūras. Ja mēs atceramies mūsu kultūras attīstības vēsturi, tad šis apstāklis ir viegli saprotams. Ilgus, garus gadus, sākot no t. s. atmodas laikmeta pagājušā gadsimta vidū, latviešu kultūrai nācās caur par savu patstāvību ar vācu vietējo varu. Šajā cīņā palīdzīgu roku sniedza krievu progresīvā inteliģence un paraugus, iedvesmojumu un veselīgas, pareizas tradīcijas — krievu māksla un literatūra, kas savā labākajā daļā vienmēr ir bijusi dziļa humānisma apgarota. Šī vēstures nodibinātā patiesā draudzība un organiskā kopība pāris pēdējos gadu desmitus tika slēpta no tautas un abu tautu draudzības taku mākslīgi mēģināja aizaudzēt ar naida nezālēm.

Tieši krievu klasiku skate pierādīja, ka šis mēģinājums nav izdevies. Krievu klasiskā reālisma cilvēki ierunājās uz latviešu skatuves pilnā valodā. Viņi pavēra skatu atpakaļ, atdzīvināja vareno ideju cīņu elpu, kad krievu tauta gāja to pašu cīņas ceļu, ko gāja latviešu tauta un visas carismam un kapitālismam pakļautās tautas.

Šī viena no kultūras mantojuma lappusēm palīdz mums izprast šodien un tai nenoliedzami būs dziļas un vērtīgas sekas visā mūsu sabiedrībā.

Taču vēl kāds ieguvums ir atzīmējams no šīs skates.

Latviešu tautas ienaidnieku vairākus gadus maldināta, viena mūsu tautas daļa ir zaudējusi pareizu ieskatu par krievu cilvēku. Atdzīvinātie klasiku tēli uz skatuves palīdz to izprast, bet gan tikai tad, ja protam skatīties. Krievu klasīkiem ir svešs schēmatisms mākslā. Viņi kā lieli reālisti atsedza un centās atsegt sarežģītus psihes kompleksus, veda tos cēloniskā sakarā ar laiku un sociālām parādībām. Viņi parādīja nesaudzību vērtējumā un visu to darīja dzīves attīstības vārdā.

Mūsu skatītājam jāievēro šī cēloniskā laikmeta un mākslas tēlu sistēmas sakarība, mākslas tēliem jāpieiet ar reālisma kritēriju, bet nav jāuzskata mākslas tēli kā ideālistiskās attiecību shēmas, tikai tad viņš gūs ir jaunas atziņas, ir īstu mākslas baudu.

Krievu lieli klasīki strādāja kapitālistiskā sabiedrībā. Viņi, atsedzot dzīves patiesību, atsedza mērķtiecību, atsedza idejas, atsedza negatīvo, atmirsto, lai rādītu ceļu jaunajam. Kapitālistiskais sabiedrības raksturs ar savu atmirsto raksturu lika akcentu pareizi novietot uz šo atmirsto momentu. Tādēļ arī mēs lielos, patiesību atklājus, reālistus kapitālistiskā sabiedrībā dēvējam par kritizētājiem reālistiem. Jau drosmē vien — novietot akcentu pareizā dzīves attīstības punktā izpaužas šo kritizētāju reālistu lielā progresīvā nozīme un viņu atbildības sajūta vēstures priekšā.

Mums šodien nav tiesības būt naivākiem un nesaprātīgākiem, nekā bija mūsu tēvi un tēvutēvi, kas saprata šo reālisma paņēmieni. Viņi saprata, ka ja A. Ostrovska vai N. Gogolis rāda uz skatuves negatīvu cilvēku, pastāvošās iekārtas izaudzinātu raksturu, tad autors liek sabiedrībai būt citādāki. Ja autors spējis saskatīt un ietvert šīs negācijas tēlā, tad zināma sabiedrības daļa ir izaugusi šim vecajam pāri un virza dzīvi tālāk attīstības kustībā.

Krievu klasīki runā nopietnā valodā un arī prasa nopietnu dzirdi. Tikai tā pieejot krievu klasiku tēlu sistēmai, saskatīsim krievu cilvēka dziļo raksturu, viņa humānismu, viņa atziņu kaisli, viņa ticību dzīvei. Pareizi izprotot krievu cilvēku, mēs izpratisim tautu.

Tieši skatuvei vairāk nekā citām mākslas nozarēm ir iespējams virzīt skatītāju — pareizi un patiesi saskatīt to dzīves patiesību, ko atklāj krievu lieli klasīki.

Skate rādīja, ka mūsu teātri arī šo uzdevumu ir pratuši veikt, t. i. — ir spējuši būt reālisti.

Tādējādi krievu klasiku skate mūsu teātros ir milzīga nozīme — gan kā nopietnai profesionālai amatū pārbaudei, gan kā dzīves patiesības atklājējai lielos, komplikētos un dzīves attīstības pilnos tēlos.

Skate vēl vairāk nostiprināja tautu draudzību un palīdzēja izprast šodien.

Nopelniem bagātā māksliniece,

ELFRĪDA PAKULE

358. Staļina vēlēšanu apgabala deputāta kandidāte PSRS Augstākās Padomes Tautību Padomei.

ELFRĪDA PAKULE

Elfrīda Pakule ir īsts Rīgas bērns. Viņa dzimusi Rīgā 1912. gadā un visu savu bērnību pavadījusi tagadējā Matīsa tirgus rajonā, kur Matīsa un Tērbatas ielu stūrī, lielā namā bija viņas vecāku dzīvoklis.

Nama sētā, kur dzīvokļos tirgus dienās sabrauca vāzumi un pajūgi, lielais bērnu pulks arvien atrada derīgus priekšmetus rotaļām un nodarbībām. Visderīgākās dažādām būvēm bija gar sienām nokrautās tukšās preču kastes, pa kurām varēja kāpēt, slēpties, bet kad bērni jau paaugās lielāki, viņi no tām bieži būvēja «skatuvi» un spēlēja «teātri».

Elfrīda, kas jau no mazām dienām bija slavēta citu bērnu vidū ar skaņu balsi un dziesmu prasmi, bija viena no čaklākajām un veiksmīgākajām šīs rotaļas dalībniecēm.

Kad vecāki mazo Elfrīdu pirmoreiz paņēma līdzī uz operas izrādi, tas meitenei bija liels pārdzīvojums. Pārņākusi mājās, viņa tūdaļ sāka dziedāt tikko dzirdētās ārijas un nākamajā sētas «izrādē» tēloja redzētās lomas.

Šīs rotaļas ievēroja arī pieaugušie, un Elfrīdai bieži nācās ar savām dziesmām pakavēt laiku ciemiņiem, kas apmeklēja vecākus. Visi apbrīvoja bērna balss neparasto vieglumu un daiļo skaņu.

Kad radās parastais jautājums, par ko bērns vēlas kļūt, kad būs pieaudzis, Elfrīdas tēvs, krietnais krāsotāju amata meitars, ne dzirdēt negribēja, ka viņa meita mēģinās par dziedātāju. — Vienkāršs cilvēks par tādām lietām nedrīkst sapņot, — viņš sacīja, — jo ar godu tur nekā nepanāksi. Bet es negribu, ka mans bērns nogrimst zaņķī. Ar to viņš domāja tālāka skatuves mākslinieku dzīves aizkulises, kur jaunas artistes karjera allaž bija atkarīga no mecenātu un varasvīru labvēlības.

Tādēļ tēvs stingri noteica izmest no galvas tās «dziedāšanas blēņas», bet māte pat sacīja:

— Tādu grēku es nepieļaušu.

Dziedāšanas ilgas bērnā tomēr nebija nomācamas. Tās atbalstīja arī Elfrīdas krustmātes, īpaši krustmāte Jūlija, meitenes tēvmāsa. Tā visādi aizstāvēja Elfrīdas tieksmi un pat pierunāja nodot bērnu Tailova ģimnazijā, lai tā iemācītos krievu valodu, jo, kad būšot slavēta dziedātāja, tad vajadzēsot ceļot pa pasauli — un kur gan vēl esot lielāka zeme par krievzemi. Beigās arī vecāki redzēja, ka neizdosies meiteni atrunāt no galvā ieņemtā nodoma, un 11 gadu vecumā viņa beidzot nokļuva pie īsta mūzikas pedagoga, kur mācās klavier spēli. Tā tomēr esot godīgāka lieta. Dziedāšanas dziņa tomēr nav aplāpējama, — un ap 17 gadu vecumu Elfrīdas ilgas beidzot piepildās: viņa sāk sistematiskas dziedāšanas studijas pie prof. Paula Saksa. Nopietns darbs ilgst veselus deviņus gadus. Kad studijas beigušās, jaunā, kautrā dziedātāja velti meklē ceļu uz estrādi. Buržuāziskajā Latvijā jaunam talantam pašam par sevi nav vērtības. Visas durvis ir slēgtas. Ar lielām pūlēm jaunajai dziedātājai 1938. gada vasarā izdodas pirmoreiz koncertēt kopā ar radiofona orķestri Dzintaru dārzā, Rīgas jūrmalā. Vienkāršā tauta tomēr pareizi novērtē savu «lakstīgalu» un apveltī bagātīgiem aplausiem.

(Turpinājums 2. lappusē)

ELFRĪDA PAKULE

(Turpinājums no 1. lapas puses)

Ledus ir lauzts, — un tā paša gada rudenī Melngalvju zālē, Rīgā notiek dziedones pirmais atklātais koncerts. Sausie kritiķi spiesti atzīt, ka latviešiem radies ievērojams kolorātūras soprāns.

Isti dziedātāju novērtē un arī viņas talants lielāko izplaukumu gūst tikai pēc padomju iekārtas nodibināšanās Latvijā un it īpaši Tēvijas kara gados. Te dziedātāja, kas nākusi no tautas vidus, isti saaug ar savu tautu, jo iet kopā ar to visgrūtākajā cīņas laikā, kad izšķiras latviešu tautas likteņi.

Dzimteni Latviju un Rīgu ir okupējis ienaidnieks. Krietnākie latviešu ļaudis kopā ar visām padomju tautām ziedo visus spēkus Dzimtenes aizsardzībai. Un šajā cīņā arī māksliniekam ir ļoti ievērojama vieta, kur izlietot savas spējas un savu talantu tautas cīņas spara spēcināšanai, morālisko spēku stiprināšanai. Elfrīda Pakule kopā ar citiem evakuācijā esošiem latviešu māksliniekiem koncertē ciemos un pilsētās, dzied ievainotiem karavīriem hospitāļos un cīņtājiem frontē. Pajautājiet jebkuram latviešu gvardes divīzijas strēlniekam — ikviens ar dziļu jūsmu stāstīs par tiem mirkļiem, kad atpūtas brīdī kādā blindāžā vai eglītēm apspraudītā laukumīnā strēlnieki klausījās iemīļotās mākslinieces mirdzošās dziesmas. Elfrīdas Pakules vārds nebija svešs arī citās Sarkanās Armijas daļās, nemaz nerunājot par lielāku pilsētu koncertzālēm, sākot ar padomju zemes sirdi Maskavu, kur padomju ļaudis mazās brāļu tautas lakstīgalu atzinīgi klausījās gan no estrādes, gan pa radio. Taisni šajā laikā dziedātāja aizsniedza arī savu spēju labāko slīpējumu, konsultējoties pie izcilākajiem krievu vokālās mākslas speciālistiem. 1943. gadā Elfrīda Pakule dzied latviešu dziesmas arī blokādes iežņautās varoppilsētas Ļeņingradas aizstāvjiem.

Novērtējot dziedones izcilos nopelnus latviešu mākslas laukā, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Elfrīdai Pakulei piešķīris Nopelnu bagātas mākslinieces goda titulu.

Rīgas darba ļaudis, izraugot no sava vidus labākos cilvēkus, lai sūtītu tos par pārstāvjiem PSRS Augstākajā Padomē, par vienu no deputātu kandidātiem izvirzījuši savu iecienītāko un visu iemīļoto mākslinieci Elfrīdu Pakuli.

So izvēli apsvēic un atbalsta ne vien literātūras un mākslas darbinieku saime, bet visa latviešu tauta.

Jūlijs Vanags

Rakstnieki pie vēlētajiem

FRICIS ROKPELNIŠ 86. vēlēšanu iecirknī referēja par «Padomju demokrātiju».

INDRIKIS LEMANIS 86. vēlēšanu iecirknī referēja par «Padomju pilsoņa tiesībām un pienākumiem». Turpat piedalījies vēlētajiem rīkotā rakstnieku vakarā.

JĀNIS GROTS un VALIJA BRUTĀNE vēlēšanu iecirknī Nr. 9/25 lasīja savus dzejoļus.

PĀVILS VILIPS piedalās vēlēšanu almanachā. Radiofonā lasījis savus rakstus: Staļina Konstitūcija; Vēlēšanu nozīme. ACP vēlēšanu sanāksmē uzstājas ar priekšlasījumu Vācu katorgā.

*

Valsts Rakstniecības muzeja darbinieki iesūgušies vēlēšanu kampaņā. Muzejs tagad blakus lielajām literatūrvēsturiskajām izstādēm (vispārējai un Leona Paegles) pievienojis vēl aktuālu vēlēšanu izstādes skati.

Izstāde aizņem plašāku telpu. Tās māksliniecisko apdari veidojis mākslinieks K. Freimanis. Arī citos muzeja sektoros piemērīgā kārtā norādīts uz lielo sabiedrisko notikumu. Speciāli atzīmētas arī izvēlētais rakstnieku kandidātūras.

Drīzumā paredzēti plaši vēlēšanām veltīti sarīkojumi, kurus bez direktora un zinātniskiem līdzstrādniekiem, piedalīsies arī citi rakstnieki un mākslinieki.

*

Rīgā no provinces pārradās Valsts Filharmonijas koris, LPSR Nopelniem bagātais mākslinieks A. Daškovs, Valsts Filharmonijas solisti: A. Vāne un V. Stūresteps, pianiste G. Alperoviča, kas bija izbraukuši koncertēt PSRS Augstākās Padomes vēlēšanu sapulcēs Daugavpilī, Krāslavā un Ilūkstē.

Daugavpilī bez tam vēl deva šefības koncertu par labu Tēvijas karā cietušo Sarkanarmiešu ģimenēm, un Daugavpils inteligences sanāksmes dalībniekiem.

Vairāki tūkstoši klausītāju silti uzņēma māksliniekus un ar nedalītu piekrišanu noklausījās koncertos.

PAZIŅOJUMS

Rakstnieku vakaru rīko Poligrāfiskās rūpniecības un preses darbinieku arodbiedrības centrālais klubs piektdien, 18. janv. pl. 18 Lāčplēša ielā 43/45. Vakars veltīts PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām. — Piedalās LPSR Nopelniem bagātā kultūras darbiniece Anna Sakse, Mirdza Ķempe, Anna Brodele, M. ra Krupņikova, Monta Kroma, Valija Brutāne un Cecīlija Dinere. Koncertā piedalās Radiokomitejas solists R. Veide, VAPP darbiniece M. Liepiņa, Valsts Konservatorijas docents A. Zilinskis un Valsts Filharmonijas koris b. J. Ozoliņa vadībā. Ieeja brīva.

Pirmā vēlēšanu ATBRĪVOTAJĀ LATVIJĀ

Andrejs Upīts

Pēc vairāk kā pieciem gadiem mēs atkal varam izlietot tiesības, kas ir pamats un sākums visām pilsoņu tiesībām katrā patiesi demokrātiskā valstī — tiesības ievēlēt savus pārstāvjus valsts augstākajās, likumdevējās iestādēs.

Pār visām no fašistu jūga atbrīvotām valstīm kā pēc salauzta ledus ir pārvēlies sajūsmas nests vēlēšanu vilnis. Pieminēsim kaut Čehoslovakiju, vai, vislabāk, Dienvidslāviju. Asinainā okupācijas zābaka samītā, saskaldītā, pavergotā zeme tur atkal pirmo reizi atvilkusi brīvu elpu, brāļu tautas atkal ir saskatījušās un pazinušās cita citu, sadevušas rokas kopīgām darbam barbaru postījumu likvidēšanai un dzimtenes dzīves pacelšanai saulē un ziedos. Tautu pārstāvji kopējā sanāksmē kopīgiem spēkiem izstrādā plānu šim lielajam darbam, norāda tam virzienu un vada pa taisnākiem ceļiem. Pret kalnu un sauli tie visi ved.

Arī mūsu zemē okupanti gribēja ar visām saknēm izdeldēt visu, ko 1940. gadā bijām iestādījuši un nodibinājuši. Pašu mūsu republiku viņi gribēja atraut no lielās Mātes-Savienības, iznīcināt un iedibināt te savu Ostlandes koloniju zemes un maizes badā sprāgstošiem vācu Miķeļiem. Latvietim vajadzēja aizmirst, ka viņš pats kādreiz pārvaldījis savu zemi ar paša ievēlētu organu piepalīdzību. «Reichsministri» Rozenbergs, kas patlaban gaida cilpu uz Nirnbergas noziedznieku sola, pavēlēja iecelt kaklakungiem klausīgus ierēdņus — sākot no pagastveča līdz «ģenerāldirektoram» Danke-ram. Klausīt vagarus un vergot — tā bij vienīgā pilsoņu tiesība, ko atstāja latviešu tautai.

Tad nav nekāds brīnums, ka patlaban tāds vēlēšanu sajūsmas vilnis plūst arī pār Latviju. Tas nav tikai mūsu demokrātiskās konstitūcijas panta formāls papildījums, bet ilgi aizmūrēta un aizslāpēta tautas dzīvības spēka eks-

pansija, tautas enerģijas pašplūsmē un savā ziņā arī dārgo, neaizsakašamo pilsoņu tiesību deklarācija. «Es esmu Padomju pilsonis!» saka katra pacelta roka, kad tā pie kandidātu izvēles balso par biedru Staļinu, par prof. Kirchenšteinu, Kalnbērziņu, Lāci un citiem mūsu labākajiem biedriem. Tagad, pēc kāskrusta landsknechtu patriekšanas no mūsu zemes, tas skan ne vien lepni, bet arī draudoši — katram, kas kādreiz vēl varētu iedomāties aizskart mūsu dzimto zemi un mūsu tiesības.

10. februārī būs dzīvi visi Latvijas ceļi. Latvju vēlētajiem sametīs urnās savas balsis Augstākā Padomē sūtāmiem deputātiem. Bet līdz viņu vārdiem tie iemetīs līdzī arī savu sirsnīgo, savu nopietno, savu pavēlošo vēlējumu: Sapulcējieties kopā, visi mūsu plašās zemes ievēlētāji, domājiet un dariet tā, lai mūsu Tēvzeme tiktu stiprāka, bagātāka un skaidrāka, kā tā jebkad bijusi!

Piezīmes par sociālistisko reālismu

O. Reznīks

ties pret viņam simpatizējošo šķiru un politiskajiem aizspriedumiem», — to Engels uzskata «par vienu no lielākām reālisma uzvarām».

Ievērojamajā rakstā par Ļ. N. Tolstoju V. I. Ļeņins pasvītro, ka ģeniālā krievu rakstnieka darbā «visskaidrākais reālisms» sadzīvoja ar tā mācību, kas bija neapšaubāmi utopiska un pēc sava satura reakcionāra šī vārda visticākā nozīmē.

Var minēt arī citus piemērus, kur mākslinieka radošā metode nesakrīt ar tā pasaules uzskatu. Līdzīgas atšķirības ir vispār raksturīgas ekspluatatoriskos sabiedrības apstākļos. Tādos gadījumos pati rakstnieka metode jau drīzāk atgādina pretrunīgu tendenču stihisku izteiksmi nekā apzinīgi vadītu māksliniecisku principu sistēmu. Pati iespēja, ka metode atšķiras no pasaules uzskata, izskaidrojama ar mākslinieka dabu, ar to, ka viņš tikai tā un ne citādi spēj izteikt dzīves parādības vēlos. Tomēr galvenais izskaidrojums tam, ka mākslinieks dažubrīd savā radīšanas darbā izrādās tālredzīgāks nekā pasaules uzskata programā, slēpjas tānī apstākļi, kā uz šo mākslinieku iedarbojas objektīvā īstenība. Tās ietekme uz rakstnieku paasina mākslinieciskās uztveršanas spējas. Jo talantīgāks un plašāka mēroga rakstnieks, jo citīgāks viņš ir savos patiesības meklējumos, jo asāks un redzīgāks ir viņa skats reālistiskās dzīves uztverē. Šāds mākslinieks spēj pacelties pāri savam aprobežotajam atmirstošajam laikmetam un saskatīt nākotnes perspektīvas. Ja rakstnieks savā mākslā ir atsaucīgs patiesībai, tad šis apstāklis dod īstam māksliniekam iespēju novērsties tiklab kā no daudziem maldiem, tā arī radīt to, kas rodas mokās un lūzumos. Tā Ļ. Tolstojs, kā to norādījis Ļeņins, asi uztvēra vecās Krievijas sabiedriska rakstura lūzumus, un tas izrādījās kā viena no šī rakstnieka radošā darba stiprākajām pusēm. Kā ģeniāls mākslinieks Tolstojs, pretēji savai kļūdigai filozofijai, attēloja Krievijas revolūcionārās attīstības pamata līnijas. No tā var se-

cināt, ka nepareizi būtu identificēt mākslas metodes un pasaules uzskata jēdzienus. Tas nav viens un tas pats. Nepareizi tāpēc būtu radošai metodei uzstādīt tās pašas prasības, kādas uzstāda filozofijas un zinātnes metodei. Mēs to pasvītrojam tāpēc, ka savā laikā Rapp'a bēdīgie «teorētiski» ienesa sajūcīgu šīnī jautājumā, paceļot lozungu — «dialektiski materiālistiskā mākslas metode». Šādas formulas aplamība ir vairāk nekā skaidra. Tā bija sevišķi kaitīga tāpēc, ka traucēja radošā darba pārveidībā, aicinot rakstniekus uz dialektikas likumu dogmatisku pārņemšanu mākslā, nemaz neievērojot to, ka radošās pārvērtības prasa, lai mākslinieks visaktīvāk un vispusīgi tuvotos sociālistiskajai īstenībai. Mēs jau minējām par īstenības ietekmes spēku rakstnieka darbā. Vēlreiz to atgādinot, tomēr jābrīdina no vienpusības, tas ir — no pasaules uzskata lomas pienācīgas nenovērtēšanas. Īstenības ietekmes teorija, kas varētu rakstnieku novirzīt kur nākas un it kā to atsvabinātu no katras teorijas, būtu vairāk nekā kaitīga. No metodes un pasaules uzskata nesakrītības nepavisam nav jāsecina, ka šie faktori būtu galīgi sveši viens otram. Taisni otrādi, — jo dziļāk un pilnīgāk padomju mākslinieks apgūs komunistisko ideoloģiju, jo vairāk un labāk viņš pārvaldīs sociālistisko reālismu un apzinīgi parādīs darbā tā radošos principus. Tāpēc, lūk, padomju rakstniekiem komunistiskā pasaules uzskata apgūšana jāuzskata par vienu no saviem galvenajiem uzdevumiem, jo šis apstāklis, pēc biedra Staļina vārdiem, «dod rakstniekam spēku orientēties un izprast apkārtējo notikumu iekšējās saites».

Tādē kārtā skaidrs, ka rakstniekam sevišķi svarīgi ir iedziļināties vadošā pasaules uzskatā, kaut arī tas pats par sevi neaizstāj vēl visu to, kas nepieciešams augstvērtīgu darbu radīšanai.

Bet tūdaļ arī jāsaaka, ka tieši pasaules uzskats paplašina talanta apvāršņus, pavērs tā skatus uz vissvarīgāko dzīvē un palīdz dziļāk un pareizāk izprast dzīves pamatjautājumus un tendences.

(Beigas nāk. numurā)

INDRIKIS LĒMANIS

PA DZĪVES CEĻIEM
FRAGMENTI NO ATMIŅU GRĀMATAS

KAUJA

Frontes stāstu un ziņojumu satraukti, zēni spēlēja kaņu skolas pagalmā. Es labi atceros šo pirmo kauju.

Tas bija novembra rītā. Kad Riba atvēra logu slēgus, balta gaisma iespīdēja istabā un visus aicināja ārā. Bija uzkritis pirmais sniegs — biezu kārtu un mīksts kā vilna.

Bez lielas runāšanas un spriešanas zēni sāka veļt sniega bumbas un cēla vaļņus. Viens valnis no otra atradās pārdesmit soļu. Valnis ātri auga un drīz jau sniedzās pāri lielāko zēnu galvām. Pēc tam simt roku veidoja apaļas un cietas sniega lodes un krāva kaudzītēs vaļņu tuvumā. Kad tas bija padarīts, sāka sadalīt karaspēku. Bet te nu mēs sadūrāmies ar gluži neparedzētiem šķēršļiem: neviens no zēniem negribēja iet vācu cietoksnī un spēlēt vāciešus.

Jautājumu vajadzēja kārtot lozējot. Kas izvilka papīra strēmeli ar krustīnu, tas bija vācietis.

Lozēšanu kārtēja Jusis. Kaut gan viņa autoritāte skolā bija ļoti ievērojama, šoreiz tā tomēr sašķobījās. Radās tādi skolnieki, kurus arī loze un stingrās Juša pavēles nevarēja piespiest ienemt vietās vācu pusē. Tādu bija pieci — Lielgalvis, Smīts, Brēķis, Bumbieris un es. Kad mums paziņoja, ka mēs izvilkuši vācu lozi un mūsu vieta pie prūšiem, mēs sapikuši atstājām kaujas lauku un sagājām klasē. Tur pa logiem mēs skatījāmies, kā noritēja kauja.

Krievu pusē komandēja Jusis, vāciešus Skadiņš. Komandieji slēpās cietokšņu vaļņu galos, un pēc viņu komandām pulks baltu apaļu bumbu pacēlās gaisā un lidoja uz abām pusēm. Dažas bumbas lidojot sastapās un sašķīda smalkās druskās.

Apšaudīšanās turpinājās ilgi. Mēs, pa logu skatoties, redzējām, ka bumbas pa lielākai daļai krita uz abiem vaļņiem un reti kad trāpīja zēnus, kas aiz tiem slēpās.

Sāda apšaudīšanās, kas nevarēja ne vienu, ne otru pusi piespiest mainīt pozīcijas, drīz vien zēniem apņika. Tie sāka domāt par citiem kaujas paņēmieniem. Mēs redzējām, ka Jusis slēpeni skatījās pāri cietokšņa vaļņa malai un kaut ko karsti pārrunāja ar saviem adjutantiem.

Tad viņš saviem karotājiem deva zīmi, roku paceldams. Nu pēkšņi visa krievu armija sakustējās, sadalījās divās daļās un gar abiem cietokšņa vaļņiem gāliem devās uz priekšu.

«Sācies lielais uzbrukums,» sacīja Lielgalvis un atvēra klases logu.

Mēs pieplakām palodei un vērojām kaujas gaitu, rokas vicinādami un izsaucieniem neskopodamies.

«Sadodiet tiem prūšiem!» sauca Bumbieris.

Lielgalvim šāds sauciens likās pārāk vispārīgs. Viņš pārliecās palodei un sāka komandēt:

«Apejiet no flankiem! Tiešā tēmējuma! Uguni!»

Krievu uzbrukums bija tik straujš, ka vācieši nespēja attapties. Uzbrucēji dažos mirkļos sagrāva vāciešu cietokšņa valni, un cīņa norisinājās klajā laukā. Sniega lodes zibēja un žvīkstēja dzidrā ziemas rītā gaisā. Vācieši sīkstī pretējās. Viņi pret viru cīnījās, līdz ceļiem sniegā iebriušā. Daži karotāji bija ļoti sviedēji. No pārdesmit soļu attāluma viņi trāpīja ik reizes. Citi nevarēja trāpīt dažu soļu attālumā. Tie tad sadusmojās, pieskrēja pretiniekam gluži klāt, bēra sniegu acīs un mēģināja to nogāzt zemē.

Kāds neliels zēns, vārdā Melderis, svieda ar kreiso roku. Viņš tik ilgi spaidīja sniega bumbu plaukstās, kamēr tā palika spīdīga un gluma. Tad viņš tēmēja, roku izstiepis, un trāpīja savam pretiniekam taisri sejā. Tas sā-

ķēra degunu un novērsās. Sniegā nokrita dažādi asins pilieni.

«Tas ir īsts karš,» sauca Smīts un virzījās uz durvju pusi. Arī mēs citi nevarējām ilgāk klasē nostāvēt, bet devāmies pagalmā un stājāmies krievu armijas rindās.

Mēs bijām svaigi spēki, cīņas izslāpuši un sāvām daudz veiklāk nekā

VĀCIEŠI

Rītos mani parasti modināja māte, raustīdama aiz kājām. Vēl bija bezgala agrs, saule tikko cēlās, un miegs turēja mani savās rokās tik silti un cieši, ka es savu mašīnu, sudmalas un pistoli būtu atdevis par pusstundu saldās snaudas. Bet māte raustīja jau trešo reizi, govīs mauroja, izdzītas pagalmā, bija jācēlas un jādodas ganībās, kur rīta rasā sala manas sadurētās un sasprēgājušās kājas.

Parasti rītos es lopus aizdzinu upes līcī, kur bija ierādīta neliela plavas strēmele ganišanai. Govīs te rāmi plūca zāli, un es varēju stāvēt upes malā un vērot ūdeni un mālaino krastu. Bieži viņpus upei atdzina kaimiņu gans — mazais Pēterītis. Tad mēs bridām ūdenī, ķērām vēžus un vēdzeles un peldējām pāri Liepu dzelmei, kuŗā ūdens bija tik vēss, ka šķīta, kāds mūs no apakšas tausta ledainām rokām.

Pēc aukstās peldes bija liels skrejiens gar mežmalu līdz melnajam akmenim, kuŗa līdzenā un gludā virsma bija sau-

tas ir liels spēks, kas ietrieks vāciešus atpakaļ jūrā. Sevišķi man tas tā šķīta, un es atkal varēju mierīgi darīt savus zēna darbus un nedarbus.

Bet tad kādu dienu viņi nāca atpakaļ un aizgāja pa lielo ceļu uz Blīdienes pusi. Māte atkal raudāja. Ausma iekrās viņai svārkos, bet tēvs aizgāja uz kaimiņiem pēc jaunām ziņām. Viņš atgriezās steidzīgs un satraukumā smagi elsoja.

«Jābēg,» viņš dvesa. «Vācieši nāk.»

Vīri drūmām sejmā jūda zirgus, sievas vaimanādamas sēja saīnus, mēs, bērni, nezinājām, vai ņemt līdz savas mantas un rotaļu lietas, vai atstāt vāciešiem.

«Mašīnas nu gan es neatstāšu vāciešiem,» sacīja Ausma un aicināja viņu palīgā tās sadauzīt. Bet Ausma nenāca, un es viens pats uzskrēju pagrabā jumtā pie sudmalām.

Pūta spēcīgs rīta vējš, sudmalu spārni griezās tik ātri, ka koka ass knakšķēja vien. Visu pavasari nebija tāds vējš pūtis, ak, kas šodien būtu par maīšanu, ja ne tā vācu nelaime!

Es skatījos sudmalu spārnos, kas pret zilo debesi zīmēja baltu loku, un jutos sadalīts divās daļās. Nemaz nebija tik viegli salauzt un izpostīt to, ko pa diendusu laikiem, saimnieka dējus uzmanīgi pievācot, biju cēlis. Varbūt lai paliek. Kas to zina, vai vācieši mūsu pagastā ienāks.

Bet es paskatījos atpakaļ un, ieraudzījis lielos kraujam vezumus, sapratu, ka cita ceļa nav. Papēmu koku, saslējos, piemēdzu acis un situ. Kaut kas krakšķēja un lūza.

«Vāciešiem neatstāšu,» es čukstēju un situ vēlreiz.

Kad pavēru acis, redzēju, ka sudmalas bija beigušas griezties. Viens spārns bija nolauzts, trīs vēl kaut kā turējās dažās naglās. Kad pūta stiprāks vējš, tie sašūpojās un apmetās vēl dažas reizes ap asi, un šī kustība man atgādināja zirgu, kas klibo uz trim kājām.

Kad atskrēju atpakaļ pagalmā, tur visi stāvēja samulsuši un skatījās uz lielā ceļa pusi. Ceļš bija jātnieku pilns. Zirgs gāja pie zirga, saulē spīdēja sprādzes, klabēja šautenes. Gaisā sacelti, šūpojās piķi, jātnieku galvas sedza bruņu cepures ar smailiem tornišiem augšpusē.

«Vācieši,» tēvs čukstēja aizsmacis.

Nu bija pats pēdējais laiks glābt lopus un mantas. Protams, aizbēgt pa ceļu vairs nevarēja, tāpēc zirgus ar vezumiem iebrauca krūmos, bet govīs un aitas sadzina meža ielokā. Tikai cūkas vairs nevarēja aizdzīt.

Tikko tas bija izdarīts, mājas pagalmā iebrauca vācieši. Saimnieks, mans tēvs un es gulējām mežmalā, sūnās iepakūši, un skatījāmies. Viņi sakūra pagalma vidū uguni un nošāva divas cūkas. Ap katru cūku mudžēja zil pelēks vāciešu pūlis, gluži kā vārnas pie nosprāguša kaķa. Kamēr vieni grieza un vārija, citi atkal lozēja pa istabām un klētī. Viņi izlauza logus ar visiem rāmjiem un iznesa krēslus un galdus pagalmā. Uz saimnieka lielā gaida salika cepto cūkgāju, bet mana tēva mazo galdiņu lauzā un meta uguni.

Diena bija jauka un silta, bet man sala un es no uztraukuma drebēju. Un ne tikai es vien. Arī saimniekam un tēvam vaigu kauli trīsēja un lūpas bija zilganas.

Saimnieks reizi pa reizei kaut ko čukstēja, bet tēvs tikai skatījās stīvām acīm. Arvien vairāk un vairāk vāciešu sanāca pagalmā. Nokāva vēl trešo cūku un abus mūsu sivēnus un ēda blausīdamies un aurodami.

Saimniekam klētī vēl glabājās auzu maiss un divi maisi ar rudzu miltiem. Tos iznesa pagalmā, pārgrieza šautenī durkļiem gareniski pušu un laida klāt zirgus. Citi savējos ganija labības laukos un sakņu dārzā, kur tie ne tik daudz ēda, cik izmidīja kājām.

Māte nebija varējusi nokert un paglābt mežā Ausmas dzelteno vīstīnu. Vīstīna skraidīja ap ēkām un pa mēslienu, kaklu izstiepusi. Vācieši to pamanīja un metās ķert. Viens garī līkiem stībiem, otrs maza un apaļš, svārkus un pat kreklu nometis. Viņi izmēģināja iedzīt vīstīnu kūti, vai nosist ar sprunguli, bet velti. Putns bija tā iebiedēts, ka cēlās pat spārnos un lidoja pāri visam pagalmam. Tad nāca kāds trešs, lika šauteni pie vaiga un nošāva.

Mēs gulējām mežmalā tepat jau visu pusi dienas. Bet pagalmā un ap ēkām vācieši gāja, nāca un kustējās bez stājas. Viņi plēsa, lauzā, nesa, ošņāja un piemēloja. Kad bija nokautas un apēstas visas kūti palikušās cūkas, sivēni un arī trīs nedēļas vecais teļš, viņi rāva burkānus, kas vēl bija pavisam sīki un tievi. Kad burkānu vairs nebija, viņi lozēja gar ābelēm.

Saimnieks nokunkstējās, it kā viņam kāds dūri sānos iegrūdis.

«Kādi lailei pienākuši,» viņš sacīja, vēl kaut ko gribēja piemētināt, bet aplūsa.

Jā, laiki bija bēdīgi.

Pāvils Vīlps

Es saku draugam

Es teicu mežiem to, es teicu jūrai klusi
Un bīrtalai un upei, kas gar krastu steidz:
Es zīnu vaigu pavērst nu uz gaišo pusi —
Lai saule spīd, lai puķe smaržot nenobeidz.

Es teicu debesij un cīrulim, un zvaigznei,
Un mazam bērnam, kas pa ceļu pretim nāk —
Reiz bija sūra manas dzīves lielā raize, —
Nu dziesma ārēs skan kā zvans vēl varenāk.

Es teicu zaļajai zālei lauku ceļa malā
Un mīļai meitenī, kas manā sirdī dus —
Vairs aukstums nekož pat ne asā ziemas salā,
Un maigi vārdi lūpās mums vairs neapklus.

Ir mīļam draugam saku, sīkai lietus lāsei —
Ir mūsu zeme šī, ir mūsu Padomjuvalsts —
Tās vārdu rakstu debesu un bērza tāsē,
Bez viņas es kā zars, bez valguma kas kalst.

Ar viņu stiprs ir visos viesuļos un aukš,
Ar viņu viegls ik ceļš, kaut visu grūtākais —
Un sirds, un sirds uz viņu uzticībā raugās,
Ar viņu dzīvība un ziedonis, un maījs.

Es saku draugam to, es saku jūrai klusi
Un bīrtalai un upei, kas gar krastu steidz —
Ar viņu ejam mēs pa dzīves gaišo pusi —
Lai mūsu darbs to mūžos ceļ un slavā teic.

mūsu biedri, kas bija jau nokusuši un sniegā samirkuši. Mēs ielencām grupu vāciešu, aizdzinām līdz skolas žogam un sanēmām tos gūstā. Šis notikums ietekmēja visu kaujas gaitu. Arvien vairāk un vairāk radās gūstekņu, vācu fronte saira. Tikai vēl turējās neliela grupiņa, paši lielākie un spēcīgākie zēni. Simt ložu lidoja uz viņiem un trieca tos arvien tālāk prom no agrākajām pozīcijām. Kad krievu armija tos draudēja ielenkt ciešā lokā, viņi atstāja kaujas lauku un izklīda sniegotā klajumā.

Bet tad jau arī skanēja skolas zvans. Sasarkuši, slapjiem matiem un izmirkušiem apaviem skolēni drūzmējās ēdamtelpā. Mazliet drēbes sakārtojuši un sniegu nokratījuši, visi steidzās klasē. Bet karā sakarsētie prāti negribēja atdzist. Krievu un vācu cīnītāju starpā vēl koridorā iznāca gūstīšanās. Aiz apkakles saņēmīs, Lielgalvis veda savu gūstekni — Smilgu. To pašu darīja arī Smīts, grūzdams sev par priekšu Melderi. Viņš palaida to tikai pie klases durvīm, kad Knibis jau spēlēja lūšanu.

Pie durvīm stāvēja dežurants. Viņam bija uzdots pierakstīt tos, kas ieradās lūgšanas laikā. Bet tā kā viņš pats bija kara dalībnieks, kāviens krievu armijas rindās un ievainots, tad viņš pierakstīja tikai tos sešus vāciešus, kas nebija padevušies un pārrādās klasē, kad Knibis, galvu uz sāniem noliecis, kad Knibis, galvu uz sāniem noliecis un acis piemiedzis, čukstēja dievvārdus.

Siem sešiem par vācu armijas sakāvi bija vēl jāpārdomā sestdien, kad tie skolā palika pēc stundām.

les sasīlusi un patikama sēdēšanai. Te mēs, apēduši brokasta maizi, griezām stabules, lasījām grāmatu un pārrunājām dažus interesantus notikumus no mūsu skolas gaitām. Smaržoja vibotnes, zālē sanēja bites, un gar upmalu laidās liel taurepi zillem spārnim, kuŗu malas bija apvilktas zelta svītrām.

Viss likās ļoti jauki. Bet patiesībā tā nebija. Mūsu priekiem jau sen pāri gulās melnas bēdas un smagi spieda.

Tie bija vācieši. Viņi jau bija ieņēmuši Liepāju un daļu no Kurzemes. Lauzis par viņiem runāja, gan darbu darot, gan ēdienu laikos pie gaida. No Kurzemes mūsmājās bija apmetušies daži bēgļi un stājīja par pilsētām un lauku mājām, kuŗas bija izlaupījuši un izpostījuši vācieši. Mana māte gandrīz katru dienu raudāja. Viņa jau pagalmā redzēja vāciešus, kas aizveda tās telīti, trīs aitas un abus sivēnus.

Kad es redzēju, māti raudam, man kļuva tik bēdīgi, ka ne domāt vairs nevarēju par savām maīšanām un ganu priekiem. Parasti tādās reizēs es uzmeklēju tēvu un jautāju, cik tālu vācieši un vai tie mūsu pagastā atnāks.

«Vācieši pie Ventas, pāri upei viņi netiks,» tēvs sacīja, un es atkal kļuju mierīgāks.

Sevišķi ļoti un patikami mums visiem kļuva, kad redzējām karaspēku uz fronti dodamies.

«Mūsējie, mūsējie, nu vācieši dabūs!» meitas sauca un vēdināja ar lakatiņiem, bet vīri noņēma cepures un sveicināja. Daži ienāca pagalmā, un tad māte nolika piena spaini uz sola, un saimniece iznesa maizi un sviestu.

Viņu nebija daudz. Viņi bija nopūtējuši un novārguši. Bet mums likās, ka

POLS VERLĒNS

3. SUDRABKALNS

Pagājuši piecdesmit gadi no franču dzejnieka Pola Verlēna nāves, no kura dzimšanas atzīmējuma gadā apritēja gadsimtenis. Ar Verlēnu cieši saistās franču simbolisma, dekadences virziens, kas atrada sekotājus visas pasaules rakstniecībā un pēdas pametis arī Latvijā. Mūsu dekadenti visrosīgāki kļuva drūmajā reakcijas laikā, kas iestājās pēc 1905. gada reakcijas. Kad sprakstēja zaļves cietumu pagalmos, kad baroni sarīkoja meža brāņu medības, kad daudzas revolūcijas cīņtājus izsūtīja uz tāliem ziemeļiem un daudzi aizkļuva svešumā, kad Rainis dedzīgās, cildenās dzejās slavēja kritušos varoņus, latviešu dekadenti iegrima mistikā un erotikā, ieslēdzās zilokaula tornī, lai viņu kājam nepieliptu zemes dzīves dubļi, sviedri un asinis. No simbolisma viņi bija piesavinājušies sā virziena ārkārtības un galējības.

Verlēna nāves gadā Gorķijs rakstīja, ka dekadenti, būdami nenosvēti, pārspīlēti ērmīgi un slimīgi laudis, anarchistiski mākslā un morālē, ir kaitīgi sabiedrībai un apkaļojami. Bet viņš teica arī, ka lāgiem dekadenti kori atskanējušas skaīdras un vienkāršas, dzejskas balsis. Gorķijs spēcīgākos un tirākos dekadentus nosauca par ļaudīm, kas atliek sabiedrībai, jo tā viņus radījusi savās pretrunās un postā. Kā rīkstēm viņi per Eiropas kultūras šķiras, kas pa lāgiem gadsimteniem nav radījušas cilvēcu dzīvi. Un tieši par Verlēnu: «Verlēns bija skaīdrāks un vienkāršāks nekā viņa skolnieki. Viņa grūtsirdīgajās, dziļi skumju pilnajās dzejās bija skaīdri sadzirdamas izsmisuma vainas, jūtīgas un maīgas dvēseles sāpes, gaīsmas un tīrības alkas, šī dvēsele meklēja dievu un nevarēja atrast, gribēja mīlēt cilvēkus un nespēja».

Maksimā Gorķijs tolaik vēl bija pavisam jauns rakstnieks, bet viņa gaīsmas prāts bija pareizi uztvēris dekadentu un viņu cīņtāvu Verlēna traģisko likteni, viņu antisociālo darbu un pasīvo protestu pret kapitālistisko iekārtu un trulo mīļpilsonību, kurai viņi paši dažkārt pret savu gribu kalpoja, — uzjautrinādami buržuāziju ar savām ērmībām un novērdami lasītāju uzmanību no politiskiem un sociāliem jautājumiem.

Verlēna tēvs bija pārticis virs, kapteinis Mecas cietokāņa garnizonā. Parīzē, kur kapteiņa ģimene vēlāk pārcēlās, jaunais Pols izmēģinājās dažādādos amatos. Tēvs mira, pazaudējis neizdevīgos veikalos visu mantu, un dēls drīz vien ar sirdi un dvēseli metās raibajā, ārējās romantikas apdvestajā, pārmērību pilnajā, neveselīgajā bohēmas dzīvē. Puse laika pagāja pie abinta glāzes krodziņos, pagrābos un jūmtu pažobēlēs, kam vieglu slēpšus, gan mūku sabiedrībā, jo Verlēns visu mūžu nodzīvojis galējībās, šai ziņā līdzinādams zveidru rakstniekam Strindbergam. Svarīgi viņa dzīvē bija septiņdesmitie gadi. Napoleona Trešā imperija tuvojās sabrukumam, bija pagalam izkurtējusi, — tur valdīja izvīrtība un greznība vienā un posts un nabadzība otrā pusē. Sākās karš ar Prūsiju, kurā Francija piedzīvoja bārgu sakāvi, kas sāpīgi dedzināja patrioļu dvēseles un dziļi skumdināja arī Verlēnu. Komūnas laikā dzejnieks bija preses biroja pārzinis. Buržuāzijas literatūras vēsturniekiem nepatīk, ka Verlēns kalpojis Parīzes Komūnas valdībā. Pazīstamais dzejnieks Pols Fors saka, ka Verlēns to esot darījis vai nu aiz patiesām simpatijām pret Komūnu, jo esot tolaik bijis kreīsl noskaņots, vai aiz nesaprašanas. Nemaz nav jācēns Verlēnu iztēlot par dedzīgu komūnāru. Kopā ar Verlēnu Komūnai kalpoja gleznotājs Kurbē, tēlnieks Dalū, Komūnai simpatizēja Viktors Igo, ģeogrāfs Elizē Reklū un viņa brālis Komūnas bibliotēkārs Eli, valodnieks Litrē, kurpretim viņas pretinieku pusē redzam komponistu Bizē, brāļus Konkūrus, Flobēru. Bohēmas dzejniekam un klaidonim šai lietā bija vairāk goda un prāta nekā šiem slavenajiem vīriem.

Komūna gan nepameta dziļas pēdas Verlēna dvēselē, arī Tjēra valdība viņu nevajāja, un viņa morālie spēki, kas nekad nebija varējuši pretoties ļaunim kārdinājumiem, sabruka arvien vairāk. Postu viņam atnesa pat tas, kas pats par sevi liktos labs, ģimene un draudzība. Draudzēšanās ar jauno dzejnieku Artūru Remu Verlēnu noveda pat cietumā, jo viņš bija gribējis noņaut savu draugu. Viņš dzīvoja gan Beļģijā, gan Anglijā, reiz gribēja kļūt par lauksaimnieku, bet mūža pēdējos gadus silms un sabrucis pavadīja slimnicās. Pēdējos mēnešos arī valdība teželojās par dzejnieku, ko neželīgā un pretrunīgā iekārtā bija novedusi kaunā un netikumus, postā un nelaimē, un piesprieda viņam pieci simti franku pabalstu. Uz kapu viņu pavadīja pat izglītības ministrs Kombs, radikālās pilsonības pārstāvis, kas cīnījās par laicīgu skolu un vēlāk panāca baznīcas šķiršanu no valsts. Tā allaž un visur klājies kapitālistiskā pasaulē tādiem savādniekiem un nelaimniekiem, kāds bija Verlēns, — uz kapsētu pavada ar godu, dzīvē vajā ar negodu. Vēlāk viņam uzcēla arī pieminekļus.

Ko izjutīsim, tagad uzskirīsim Pola Verlēna dzeju grāmatas? Ja atsiņjam frivolo, seklos pantus, kam ar patiesu mākslu pavisam maz sakara, tāpat arī katoliskās mistikas dzejas, paliek sifsnīga, mūzikāla lirika, kas brīnišķīgi izsaka dzejnieka jūtīgās dvēseles pārdzīvojumus. Verlēns iesāka dzejot parnasišu ietekmē, bet šīs skolas sausā, asā rētoriskā izteiksme viņam nederēja, viņš mīlēja maīgas pustopus, varvīksnāinas, krāsainas, bet neskaidras, līdz galam neizteiktas ainavas un par visām lietām mūzikālitāti. Savās slavenajās vārsnās «Dzejas māksla», kas parādījās 1884. gadā krājumā «Kādreiz un nesēn», Verlēns prasa dzejā «vispirma kārtā mūziku», nevis krāsas, bet gan tikai nokrāsas, nianses, un «viss pārējais ir literatūra». Literatūras vārdam te mazvērtības, skāju fražu nozīme. Verlēns gan lietoja atskāņas, bet sauca tās par zvārguļiem, kam graša vērtība. Viņa strofas un ritmi mainījās, kā viņam patika, viņš salauzīja tradicionālo aleksandrisko pantmēru, kas ilgus gadsimtus franču dzejniekiem bija svēts, un sagatavoja ceļu brīvajam pantam. Dziļās skumjas, savu vainu un trūkumu apziņa, Porukam līdzīgas ilgas pēc baltām drānām, pēc mīļām rokām, kas piedotu visus grēkus, dziļi subjektīvas izjūtas ir Verlēna labāko dzejoļu pamatā. Tur saista arī viņa apburošā vientiesība un patiesīgums, kas saglabāts visos dzīves dubļos. «Viņš dzīvoja veikālnieku sabiedrības vidū, — saka Anatolijs Lunačarskis, — kā īsts krogu svētais». Viņa dzejas labākajā daļā jāieskaita arī Parīzes ainavas, lielās pilsētas skati, kur viņš tēloja ielas un ļaudis, neizvairīdāms no nabadzības, posta, dažādām dzīves neēdžībām pilnām gleznām. Te viņš lāgiem tēlo gluži reālistiski, vietām jau naturālistiski, redzam un dzirdam omnibusu ar čīkstošiem rīteniem, blāvus, nespodrus lukturus vakara krēsā, strādniekus, kas dodas pipēdami māļup, miglā un lietū samirkušus solus, mēslu un atkritumu pilnus novadgrāvjus, — «lūk, tāds mans ceļš uz paradīzu», izsauca dzejnieks. 1899. gadā Jānis Poruks vērtēja dzeju Verlēna piemējamā «Iet nelaimīgs dzejnieks nelaikā dusēt». Dzeju tur Poruks sauc par mīklainu puķi, kas dīgst un zālo uz sīru trūdiem. Verlēna dzejas debesis viņam atvieglina grūtas dienas.

Jau minētais krievu padomju darbinieks, drāmaturs un kritiķis Lunačarskis, labs Rietumeiropas 19. un 20. gadsimta rakstniecības pazinējs, raksta, ka Verlēnam ir dzejas, kas «savā meistarībā pieder pie labākā, ko jēl kad cilvēki radījuši». Šis izjustās, pārdzīvotās, smalki uzrakstītās dzejas paturam vērā arī mēs, pieminēdami franču simbolistu pirmo lielmeistaru.

Dzejnieks Frīcis Bārda, kuŗa 66. dzimšanas dienu pieminēsim 25. janvārī, viens no populārākākiem un savdabīgākākiem latviešu lirikiem.

Tautas rakstnieks Andrejs Upītis nosauc to par vienu no īpatnākākiem, spilgtākākiem jaunromantiķiem. Par Bārdas dzeju rakstījis daudz, taču, atskaitot Andreju Upīti un pa daļai Teodoru Zeifertu un Kārļa Kraujiņa un Kārļa Kārliņa sarakstīto faktu bagāto Bārdas monografiju, kuŗas autori devuši plašāko Bārdas dzejas analīzi, tikai secinājumos diemžēl ideālistiskā interpretācijā, veic literatūras vēsture nekur nav centusies īsti pareizi novērtēt viņa dzeju. Bārda savas lirikas labākajā daļā ir un paliek tipiski latvisks dzejnieks. Viņa dzeja izaug un smēļ savas dzīvības sulas no tautasdziesmām, pasakām, teiksmām. «Cik daudz tur skaistuma — tik vienkārša un svēta, cik dziļi sirdī katris vārdiņš skan!» saka dzejnieks skaīstajā dzejolī «Latvju dainas» par tautasdzeju.

No šejienes arī viņa dzeja mantojusi to konkrētību, gleznainību, vienkāršo, kristaldzidro izteiksmi, kas allaž valdzina lasītāju. Pretstatā Helderina, Tikes un Rilkes miglainai mistikai, izplūdušai domai, Bārda savā dzejā konkrēts un saprotams. Pēc sava talanta īpatnības un lieluma viņš mūsu lirikā ieņem to vietu, kuŗā krievu literatūrā atrodas Fets un Tjučevs. Arī Bārdas romantisms neraujas prōjam no dzīves. Viņš pats sevi zīmīgi nosauc par zemes dēlu un labākās dziesmas vēlti dzīvības kokam. Vērtīgākais abās dzejoļu grāmatās ir bērnu, dabas, mīlestības dzejoļi un balādiskais dzejotājs Skaidu spilvens. Bukurags, Ansītis puisītis un vectētiņš, Maža putniņa bēres, Circeņa nakts dziesmiņas, Miega dziesmas lielām vīriem pelnīti atraduši bērnu dvēseli. Nekā tur nav mākslota, taisīta. Dzejnieka iztēlē viss kļūst dzīvs, gleznains, silts un mirdzošs. Grūti sameklēt visā latviešu lirikā tik košas personifikācijas kā Bārdas dabas dzejoļos. Pat aukstais akmens, lazdu krūms, egles zars, zāles stiebrs, putni un dzīvnieki runā dzīvu valodu. Pievilcīgi un skaīsti viņa «alu lēpiņi», «Sukuburi», «Sūnu māmuliņas». Svārcinos vecos brien lētiņš, kā melna vecenīte kā nabadzīte zaļā plavmalā sež lauku pirtīņa, pelēkiem rīteniem brauc zirneklis pa plāvu, sarkanām postalām bradā saule pa kļavu. Vienkāršos, sirsnīgos vārdos viņš apdzied druvu, zemes arāju, līdzjūtīgi runā par nabaga ļaudīm, bārgēnīti (krājumos Zemes dēls, Dziesmas un lūgšanas dzīvības kokam). Bārdas dzeja pārsvarā glezna un krāsa, ne valodas mūzikālais ritums. Dažs labs dzejolis pat pārāk gleznu pārblīvēts. Taču gleznas Bārdam nav pašmērķis, bet organiski saistās cita ar citu un kalpo kā dzejoļu satura izteicējas.

Kaut dzīvojis notikumiem bagātā un vētrainā laikā, Bārdas dzeja it kā nemana lielo sabiedrisko vilņojumu atbalsi. Vienīgi pirmā imperiālistiskā kara gados viņš dzejoļu ciklā Tautas bēdas atsauca savas zemes likteni. Kādā dzejolī Bārda runā par jauno Latviju, par dienu, kad skanēs pār Latviju taures... Miglaino galvu tad «Zilais kalns purinās priekā». Vēsturisko notikumu atskāņas jūtamas arī balādē «Simsona gals» un citos kara gados sarakstītos dzejoļos. Bārdas simpatijas allaž piederēja progresa lietai un darba ļaudīm.

Frīcis Bārda ir vienīgais latviešu dzejnieks, kas mēģinājis teorētiski izskaidrot romantisma būtību. Savā rakstā «Romantisms kā māksla un pasaules uzskats» viņš maldīgi stāda romantisko pasaules izziņu pretī reālistiskai, naīvi sajaukdams vulgāro materiālistisku ar zinātniskā sociālistiska materiālistisko pasaules uzskatu. Viņa slāpstošais gars meklēja patie-

FRICIS BĀRDA

& Damburs

(1880. 1. 25. — 1919. 3. 13.)

sību un nomaldījās nepareizā virzienā, sveši un nesapraستی viņam palika marksisma pamatprincipi. Būdams Raiņa laikabiedrs, Bārda tomēr nespēja tik skaīdri saprast lielās taisnības cīņas skaīstumu, viņš vairījās kaujas lauka. Mēs nepiekrītam dzejnieka romantisma filozofijai, prāta noliegumam un dzejiskās intuīcijas izvīrīšanai intelektuālās izziņas vietā. Padomju cilvēkam mīlestība, dzīvība, nāve nav neatrisināmas problēmas, prātam ne-

pieejama joslā. Mēs sakām: zināsim ir nezināmo. Mēs nesakām, ka romantisms mākslas augstākā un galējā sinteze — tezes un antitezes apvienojums. Padomju mākslā apvieno abus šos it kā pretīšķīgos virzienus, ierādot romantismam viņa īsto vietu.

Arī pats Bārda savā dzejā neapzinoties attaisno ir reālistisko metodi, ir dialektisko pretrunu likumu dabas un sabiedrības attīstībā. Viņa domas, kā viena no būtiskākām cilvēka dvēseles tieksmēm apvienot pretstatus, radīt vienību no šķietami naidīgiem kontrastiem, satur daļu patiesības. Protams, tieksme izskaidrot pasauli tikai caur cilvēka dvēseli, maldīga un nepareiza. Ilgus gadus kultivēta mūsu skolās un literatūrā, tā radījusi sajukumu domāšanā un pasīvo attieksmi pret dzīvi. Nepareizi interpretējot Bārdas dzeju, uzsvērot vienīgi tās metafizisko, ideālistisko pusi, nodarīts vairāk ļaunuma, nekā labuma. Mums jāatrod viņa skaīstajā lirikā progresīvais, virzošais, un tas tur ir.

Bārda kā dzejnieks dzīvē un da-

bā saskata kustību, plūsmu, mūžīgu mainu un attīstību. Šī dialektiskā, intuitīvi apjauštā atziņa skaidri izteikta daudzos viņa dabas dzejoļos un balādiskajā dzejotājumā Skaidu spilvens. Cauri mistiskajām nāves nojausmām pārmirdz mūžīgi zaļās dzīvības aina:

Mūžam mēs nemiera bērni,
Mūžam mums asinis dūc
Nemiera sarkanā dziesma,
Mūžam alkst nemiera krūts.

Šis romantiskais nemiers ar vēc dzīvi, sasniegto, slāpes pēc jaunrām tālēm tuvs un dārgs arī padomju cilvēkam — «Riets ar blāzmu ceļā skūpstījās, bet tev mūžam jaunās tāles slāpa».

Frīcis Bārda kuŗoja pret intelektuālistisku, abstrakcijām mākslā un uzsvēra tēlu un gleznu kā dzejas galvenos izteiksmes līdzekļus. Viņa paša labākie dzejoļi ir tam skaīstākais piemērs, cik daudz dzejnieks panāk, ja viņš prot pareizi un samērīgi izlietot tēlu un gleznu. Arī padomju dzejai vienmēr būs svešs katrs fražu savīrējums un auksts intelektuālists. Mēs izdarīsim šajā uzskatā vienīgi mazu korektīvu: labai dzejai nepietiek vienīgi ar romantisku jūsmu un emocijām, vajadzīga arī atziņa, karstu jūtu apgarota doma, kas māca lasītāju ne vien sajūst, bet arī domāt, saprast dzīves dialektiku.

Mūsu dzimtenes dābai Bārda savā dzejā uzcēlis skaīstu piemiņekli. Lasot viņa gleznainos pantus, iemīlam vēl dziļāk savas bērzu birzis, ezerus, krēsļainos mežus, pat purvu sūnekļus, iemīlam ļaudis, kas sūrā darbā atkuŗoja dabai laukus un pļavas, uzcēla ciemus un pilsētas. Iemīlam savu tautu, kas nebijās saslieties pret nelūgtiem kaklakungiem un cīnīties par savu brīvību un tiesībām. Noraidot Bārdas metafizisko filozofiju un tumšo misticismu, kas nemaz neiederas viņa vienkāršajā dzidrajā lirikā, paturēsim visu labāko un vērtīgāko, kas rodams abās dzejoļu grāmatās. Arī padomju dzejnieks savas skaīstākās dziesmas vēltis mūžīgajam dzīvības kokam, kuŗa zarus «pasaules jaunās rīst mirdzoši skaīstās». Bet sūrā pieredze mūs mācīja, ka, ja gribi dzīvot, jāprot arī par to iet kaujā un nereti ziedot paša personīgo dzīvību un laimi. Un padomju ļaudis arī pienācīgi un pareizi prātīs novērtēt visu vērtīgāko, ko atstājusi mums pagātne, apgūt tās vērtības, kas rodamas mūsu klasīku darbos.

A. Asejevs

Vēlēšanu dienā

Velciet svētku drēbes visi, vīri, sievas, —
Rotas labākās lai jūsu plecus klāj,
Izgludiniet pierēs grumbas, rievās,
Lai tur ēnas pēdu neatstāj.

Lai jums sirdīs slīd kā mīlestība
Laiks šis varens, mūsu ieguvums,
Tagad pienākusi mūsu pilngadība,
Tagad astoņpadsmit gadu visiem mums.

Izpletieties, ielas, lauki, plaši!
Pukstiet, sirdis! Galvām augstāk stāt!
Pasaulē mēs pirmie ejam paši
Lielās tiesības uz mūžiem stiprināt.

Tiesības, kas darbā, atpūtā mūs vada,
Kas ļauj mūsu bērniem mācīties,
Kas ļauj visiem tiem, kas strādā un kas rada,
Tā kā cilvēkiem it visur sajūsties.

Tiesības uz smaidu un uz domāšanu,
Zvaigznes, sauli skatīt, kuŗa spīd,
Dzirdēt bišu, vijoļstīgu sanēšanu,
Un ko nemīlam, to arī neskūpstīt.

Pacelt bērņus gaīsmā — mūsu tikums, —
Būsim jau no mazotnes tiem balsts,
Lai tie redz, cik Staļinam skaīsts likums,
Kuŗā varena zied mūsu laimes valsts.

Valsts, par kuŗu viņu vectēvi un tēvi
Gāja gadiem ilgi cīņu ugunīs,
Tad nekad tie nebūs bailīgi, ne glēvi,
Bet šo gadu slavu mūžos aiznesīs.

Atdzejojis Jānis Grotis

ŠOSTAKOVIČA UN MJASKOVSKA KAMERMŪZIKAS VAKARĀ

Kārtējā LP Komponistu savienības jaunrades demonstrēšanas otrdienā tika atskaņoti Padomju Savienības izcilāko komponistu: D. Šostakoviča un N. Mjaskovska kamerstila darbi.

Pēc Jēkaba Vitoliņa referāta par šo ievērojamo skapražu jaunradi Valsts konservatorijas stīgu kvartets (P. Smilga, T. Vējš, E. Berzinskis, D. Kuļkovs) un pianists Brauns izpildīja D. Šostakoviča slaveno, ar Staļina prēmiju godalgotu, Kvintetu, op. 57. Ēvalds Berzinskis ar Hermani Braunu atskaņoja Mjaskovska sonātu čellam un klavierēm. Programu nobeidza ar jaundarbu — D. Šostakoviča Trio, op. 67, vijolnieka Kārļa Briknera, čellinieka Ēvalda Berzinska un pianista Hermaņa Brauna rūpīgajā iestudējumā. Dmitrija Šostakoviča vārda un darba slava

pāršalkusi jau visu mūzikālo pasauli. Pasaules slavenākie un vareņākie diriģenti: Toskanīni, Klemperers, Kusevickis, Stokovskis, Vuds u. c. ir apliecinājuši savu atzinību un cieņu padomju komponista, un līdz ar to visas Padomju Savienības, mūzikai, uzņemdami Šostakoviča darbus savu koncertu programmās, interesēdamies aizvien arī par skapraža jaunajiem opusiem.

Dmitrijs Šostakovičs mākslā meklē un grib izteikt vairāk raksturīgo. Romantiska daiļuma mērķa klās viņš ignorē, arī citas vispār ierastās skaistuma normas šo skapraži neapmierina un viņš tās lauž. Novātors, kam suverēnās tiesības dod paša lielais, spilgtais talants.

Komponista Šostakoviča mūzikālā valoda ir radikāla, savdabīga,

tā šķietas vienkārša, bet dažkārt pārsteidz ar negaidītiem melodiskiem paņēmieniem, neparastām, drošām harmonijām, ritma maiņām, taču vienmēr šī valoda raisās loģiski, idejiski un mākslinieciski mērķtiecīgi un aizvien stingrā, tehniski atjautīgā, meistarīgā formā. Tā ir jauna un spēcīga, īpata un droša māksla. Nenoliedzami, ka katrā svešākā un neparastā skapražā, lai to izprastu, vajag ilgāk ielūkoties, dziļāk ieklausīties; tas jādara pat speciālistiem, komponistiem, kur nu vēl mazāk rūditam vai parastam mūzikas klausītājam! Vakarā atskaņotā Nikolaja Mjaskovska sonāta čellam, op. 12, ir lielmeistara, simfonika, agrīns darbs, sarakstīts 1911. gadā.

Milda Zālīte

ĀDOLFA SKULTES VAKARS

LP Komponistu savienības jaunrades sanāksme otrdien, 15. janvārī bija veltīta Ādolfam Skultes kamermūzikai.

Drošā, pārliecinātā iztulkojumā Valsts konservatorijas stīgu kvartets (P. Smilga, A. Arņītis, E. Berzinskis un D. Kuļkovs) risināja kvartetu solmažorā, it laimīgi atklājot skaņu raksta māksliniecisko saturu un raksturu. Jo pievilcīgi skanēja Ēvalda Berzinska vingrajā un izteiksmīgajā priekšnesumā Andante sostenuto čellam. Disciplinēti un delikāti Jāzeps Lindbergs veidoja četras miniatūras klavierēm: Dainu, Valse caprice, Prelīdi un Sonātas I daļu. Ādolf Skulte ir viens no spējīgākajiem un spēcīgākajiem mūsu

jaunās paaudzes komponistiem, īpaši mūzikas simfoniskajā novadā. Profesors Jāzeps Vitols viņa talantu ļoti augstu vērtējis un cēlis. No vecmeistara zelta krātuvēm — lielās mākslas pieredzes — jaunais skapradis sev jo bagātīgi padomu guvis. Jau viņa agrīnajos darbos manām krietno skolu, solidus tehniskus pamatus, amata vingrību un arī zināmu māksliniecisku briedumu. Ādolfas Skultes izcilākie darbi: Simfonisks tēlojums Viļņi un Rīta ausma. Pašreiz viņš raksta, tuvākos mēnešos pilnīgi pabeigs savu plašo darbu — simfoniju.

Kā autors personīgā sarunā izteicās, šo darbu radot, viņu nodar-

binājušas dažas īpašas mūzikas problēmas; skapradis intensīvi meklē atrisinājumu: kā sasniegt savas simfonijas orķestrālajā veidojumā svaigāku tembrālu nokrāsu.

Vakarā atskaņotais stīgu kvartets solmažorā valdzina ar savu izteiksmes vieglumu, grāciju, vingro tehnisko un māksliniecisko izkārtojumu.

Mūzikālā valoda skan liksmi, brīvi, iedvesmēti, jūtam arī sparū, temperamentu, bet visam pāri staro jaunības smaids burvīgums.

Miniatūras klavierēm un čellam rāda, kā arī šai šaurākajā veidojumā, un ne plašajās simfoniskajās formās vien, autors varētu gūt drošus panākumus.

M. Z.

Vissavienības mākslas izstādes priekšvakarā

Padomju mākslinieki un tēlnieki cīnīgi gatavojas lielajai Vissavienības mākslas izstādei, ko drīzā laikā atklās Valsts Tretjakova Galerijas zālēs, Maskavā.

Šai izstādei mākslinieki pabeiguši daudz gleznu, skulptūru, grafiku, kas atspoguļo mūsu laikmeta varenību, Partijas un Valdības vadoņu tēlus, Padomju Savienības tautu dzīvi, mūsu Dzimtenes dabu un arī Padomju Savienības tautu vēsturisko pagātni.

Izstādes komiteja pēc rūpīgas pārbaudes 42 sanāksmēs izvēlējās izstādīt vairāk kā 1200 mākslas darbu.

PSRS Tautas mākslinieks A. M. Gerasimovs izstādē pabeidzis lielu gleznu «Teheranas konference». KPFSR Tautas mākslinieks S. V. Gerasimovs pabeidzis vēsturisku gleznu «Pugačeva sacelšanās».

Par redzamu padomju mākslas sasniegumu šīnā gadā jāuzskata KPFSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka A. A. Plastova glezna «Siena plauja kolchozā», KPFSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka N. P. Uljanova glezna «Loristons Kutuzova mīklis», mākslinieka V. A. Serova glezna «Aleksandra Nevskā ierašanās Pleskavā», G. N. Gorelova glezna «Bolotņikova sacelšanās», V. P. Jefanova glezna «Staļins un Vorošilovs pie slimā Gorkija gultas», F. Bogorodskā glezna «Slava kaujā kritušajiem varoņiem», J. Nikolajeva glezna «Lielajā zemē» un daudzas citas.

1945. gadā daudz interesantu gleznu radījuši jaunie Maskavas un Savienoto republiku mākslinieki: V. Piplakovs (Maskava) «Zoja», Rudņevs (Maskava) «Sevastopoles atbrīvošana», T. Jablon-

skas (UPSR) «Tuvojas ienaidnieks», S. Otrščenko (UPSR) «Partizānu nometne» u. c.

Pie labākajiem darbiem, ko šīnā gadā pabeiguši mākslinieki grafiki, pieder KPFSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka D. A. Smarinova ilustrāciju sērija A. Tolstoja romānam «Pēteris I» un mākslinieka E. A. Kibrika darinātās ilustrācijas Gogoļa novelei «Taras Buļba».

PSRS Tautas māksliniece tēlniece V. I. Muchina pabeidzis vairākus padomju karavadoņu un zinātnes un mākslas darbinieku portretus: akademiķa Krilova, PSRS Tautas artista Kačalova u. c.

PSRS Tautas mākslinieks tēlnieks S. D. Merkurovs pabeidzis savu lielo darbu «Ikars» un vairākus portretus.

Padomju Savienības Maršalu plašu galeriju radījis tēlnieks E. V. Vučetičs.

Ar lielu interesi skatāma S. M. Orlova tēlniecības kompozīcija «Mikula Selajinovičs».

Ukrainu tēlnieks, UPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieks L. D. Muravins pabeidzis vairākus portretus, starp tiem Ukrainas zinātnu akadēmijas prezidenta Bogomoļca portretu.

Par baltkrievu mākslas panākumiem liecina tēlnieka N. J. Rapoportas darbs «Partizāne» un BPSR Tautas mākslinieka Z. I. Azpura portreti, starp kuriem sevišķi minama Padomju Savienības Maršala Rokosovska liela apmēra statuja.

Gruzijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieks T. G. Abakelija pabeidzis interesantu tēlniecības kompozīciju «Atriebšims».

Izstādē, kā zināms, ar saviem darbiem piedalīsies arī vairāki Latvijas PSR mākslinieki.

P. Aboļimovs

Misiņa bibliotēka atvērta lasītājiem

Ceturtdien, 10. janvārī Skolas ielā 3 notika bibliofila Jāņa Misiņa vārdā nosauktās bibliotēkas darba atjaunojuma akts. Sapulcējušos kultūras darbiniekus uzrunāja Kultūristāžu komitejas pr-ks b. Ābolinā. Viņš konstatēja, ka šī ir plašākā latviešu bibliotēka. No Torņa ielas tā pārvietota jaunajās telpās un ar šodien atvērta lasītājiem. Bibliotēkas direktors b. K. Egļe sniedza pārskatu par bibliotēkas grāmatu krājumiem un līdzšinējo darbu. Plašākā runā Misiņa bibliotēkas lomu

latviešu kultūras veidošanā aprādīja Tautas rakstnieks Andrejs Upīts. Par bibliotēkas nozīmi padomju cilvēku audzināšanā CK uzdevumā runāja b. Buša. Sekmes turpmākā darbā novēlēja Tautas Komisāru Padomes pr-ja vietnieks b. Trinklers, Rīgas pilsētas vēsturiskās bibliotēkas direktors b. Straubergs un Valsts lasītavas direktora palīgs b. Egļitis. Pēc runām un novēlējumiem sapulcējušies apskatīja bibliotēkas grāmatu krātuves un plašās spodrās lasītavas šai jaunajā vietā. —is

Darba zemnieku sētas projekta izstrādāšanas sacensības rezultāti

Žūrijas Padome paziņo, ka no Arhitektūras Pārvaldes pie LPSR Tautas Komisāru Padomes 1945. g. decembrī iesniegtiem lauku saimniecības sētas izveidojuma projektiem neviens neatbilst prasībām, kādas jāapmierina projektiem, kas godalgojami ar pirmo prēmiju.

Sētas izveidojuma attiecīgi labākajiem I un II varianta projektiem piešķirta paaugstināta otrā godalga 7000 un 7500 rubļu apmērā katrā.

No sacensībai iesniegtiem 48 projektiem godalgoti sekojošie:

I variants:

- 1) ar paaugstinātu otro godalgu 7000 rubļiem projekts ar devīzi «770077» — autors arch. stud. P. Saulītis;
- 2) ar paaugstinātu otro godalgu 7000 rubļiem projekts ar devīzi «222222» — autors arch. V. Dambrians;
- 3) ar trešo godalgu 3000 rubļiem projekts ar devīzi «120012» — autori arch. O. Bērziņš un arch. A. Miežis;
- 4) ar trešo godalgu 3000 rubļiem projekts ar devīzi «666999» autori A. Volbergs un P. Tarvas.

II variants:

- 1) ar paaugstinātu otro godalgu 7500 rubļiem projekts ar devīzi «131313» — autors arch. P. Tums;

- 2) ar paaugstinātu otro godalgu 7500 rubļiem projekts ar devīzi «100100» — autors arch. V. Timuks;

- 3) ar paaugstinātu trešo godalgu 5000 rubļiem projekts ar devīzi «044440» — autori arch. I. Jēpe un arch. stud. H. Strautmanis;

- 4) ar paaugstinātu trešo godalgu 5000 rubļiem projektu ar devīzi «101010» — autors arch. stud. P. Saulītis.

No negodalgotiem projektiem ieteikti atpirkšanai par 3000 rubļiem katrs:

I variants:

- 1) projekts ar devīzi «112211» — autors I. Kļaviņš;
- 2) projekts ar devīzi «358358» — autori arch. stud. V. R. Reinfelds un arch. R. K. Traniņš.

II variants:

- projekts ar devīzi «010510» — autors arch. K. J. Rubis.

Sacensības projekti izstādīti sabiedriskai apskatei Arhitektūras Pārvaldē pie LPSR TKP telpās Rīgā, Doma laukumā 6, III stāvā.

Krāsainā kino rašanās

Par šādu tematu «Sovetskoje iskusstvo» Nr. 44 ievietots prof. Zelabužska raksts, ko sniedzam saīsināti.

Krāsainā kino jautājumi izraisa visdziļāko interesi kā starp kinodarbiniekiem, tā arī starp mākslas lietpratējiem un citu mākslu darbiniekiem.

Un tas pilnīgi saprotami, jo kinematogrāfs no «lielā mēmā», kā to kādreiz nosaucis rakstnieks Leonīds Andrejevs, pārvērties skaņu kino un pašreiz tas «pārvalda» arī krāsas. Pagaidām padomju krāsainās filmas ir ļoti niecīgā skaitā un nepilnīgas tehniskā ziņā. Lai gan mūsu pieredze krāsaino filmu nozarē, šķiet, galvenām kārtām vēl ir pasīva rakstura, tomēr krāsainais kino radījies jau karstus strīdus.

Daži kino darbinieki ne tikai silti apsveic krāsu iedarbību uz kino, bet uzskata, ka jau tagad mums ir īsti krāsainās kino mākslas paraugi.

Citi, turpretim, katēgoriski noliedz krāsaino kino kā mākslu, uzskatot, ka tā pagaidām vēl neiespējama, un tāpēc aizrāda, ka viņi labprāt strādā pie «pelēkām» ainām, kas jau pazīstamas, apgūtas.

Interesanti ir mākslas lietpratēju apsvērumi, kuri pareizi novērtē šālaika krāsainā kino stāvokli kā pirmsākuma periodu lielās krāsainās kinematogrāfijas mākslas nakoinei.

Un īstenībā vērts apskatīt kaut vai tikai filmu «Fizkultūras parāde 1945. gada 12. augustā Maskavā», lai izprastu, kāda talantīga padomju kinematogrāfijas meistara A. Dovženko domas, kurš izteicās, ka krāsaino kino viņš uzskata par lielu sasniegumu.

Kinematogrāfijas lietu komitejas priekšsēdētājs I. Boļšakovs nesent attiecībā uz krāsaino kino norādīja, ka tuvākā padomju kinematogrāfa attīstības piegade būs krāsainā kinematogrāfa piegade. Nerunājot jau nemaz par mākslas filmām, sevišķi ievērojamas iespējas atklāj krāsas chronikai un tās paliecinā savu nozīmi zinātniskās un mācību filmās: bioloģijas, medicīnas, metalurģijas, ķīmijas, botānikas, ģeogrāfijas u. c.

Bet tomēr nākas atzīt arī to mākslas lietpratēju un mākslinieku patiesību, kuri saka, ka pagaidām istu mākslu krāsainā kino mēs vēl neesam redzējuši, jeb redzējuši tikai tās atspoguļo pavisam neievērojamā daudzumā atsevišķos epizodos.

Pagaidām vēl mūsu krāsainajā kino mēs redzam pārlieku tehniskas pārsvaru. Uz ekrāna parādās ne tās krāsas, kas vajadzīgas, bet tās, kas «labi iznāk» uz ekrāna.

Ar maz izņēmumiem mūs pārsteidz tas, ka pagaidām krāsainajā kino dominē gadijumu rakstura, neorganizēta krāsu gamma, kas ir ne tikai atkāpšanās no tā, ko mēs glezniecībā parādīši saukti par kolorītu, bet arī pilnīga krāsu nesasaistīšanās ar drāmatisks darbības izvērsanos.

Bieži vien mēs redzam vai nu naturālistisku tieksmi tieši uzņemamā objekta krāsu izpildījumā, naturālas krāsas, vai naivu mīlināšanos un rotāšanās ar pašām krāsām, kur skaidri redzams, ka filmas autorus aizrauj iespēja sablīvēt uz ekrāna visas krāsas.

To, kas labi un pareizi gadījies nejausi, iespējams panākt arī apzinīgi, tādēļ tikai vajadzīgs, lai pie krāsainām filmām strādātu patiesi mākslinieki, kas pārvalda krāsas.

Tādēļ vajadzīgs pārvaldīt krāsas un, pirmkārt, krāsainā kino tehniku. Kādā no savām vēstulēm pazīstamais franču mākslinieks Eizens Delakruā rakstīja: «Radišams minūtes nevajag domāt par tehniku, bet vajag to izmantot. Tikai tā, organiski pārvaldot tehniku, var visumā atdoties radišanos darbam».

Tādēļ kino darbiniekiem, sevišķi māksliniekiem, operātoriem un režisoriem, nākas pamatīgi izmācīties ne tikai kino uzņemumu krāsu tehniku, bet, pirmkārt, krāsu zinātnes pamatojumus. Viņiem vajag labi zināt adekvāto un subjektīvo krāsu sajaukšanas likumus, vajag labi zināt, kas ir vienkāršas, saliktas un papildu krāsas. Vajag, otrkārt, rūpīgi, dziļi izstudēt un kritiski apgūt daudz gadsimtu gleznošanas māku un to vajag apgūt radoši.

Krāsainais kino nav dinamizēta glezna. Tā ir jauna, savdabīga māksla, kas atšķiras no glezniecības, kā atšķiras kino skaits no teātra priekšnesuma un scenārijs no teātra lugas.

Krāsainajā kinematogrāfā jādomeņā nevis krāsai, ne krāsu toņiem, bet krāsu ēnai, līdzīgi tam, kā nekrašu kinematogrāfā mēs izmantojam gaismas ēnu. Galvenais, vajag katēgoriski atteikties no reproduktīvītes, naturālistiska; vajag radoši apgūt krāsu, visumā pakļaujot krāsaino atrisinājumu drāmaturģijai, jo līdzšinējās filmās krāsa vēl ļoti reti iedarbojas uz sīzetu.

Krāsainā kino tehnika sniedz operātoriem un laborantiem ļoti interesantu un bagātu iespēju ne tikai reproducēšanā, bet arī krāsu interpretācijā, ar nolūku panākt uzņēmuma vēlamu māksliniecisko efektu.

Krāsainam kinematogrāfam saigaidāma spoža nākotne. Bet lai tā ātrāk tuvotos, vajag daudz un daudziem strādāt, neatlaidīgi meklēt, droši un plaši eksperimentēt. Vajag radīt tam nepieciešamo materiāla bāzi. Vajadzētu, lai mūsu studiju vadība nebaidītos neveiksmju un kļūdu: tās pirmajā sākumā neizbēgamas.

Pieminekļa projektu sacensība

Arhitektūras Pārvalde pie Latvijas PSR TKP izsludina atklātu projektu sacensību piemineklim, kas ceļams Liepājas centrālajā kapsētā — 1941. g. par Liepājas aizstāvēšanu kritušiem varoņiem. Par konkursam iesniegtiem labākajiem projektiem izmaksā šādas prēmijas:

- a) vienu pirmo prēmiju — 15.000 rubļu;
- b) vienu otro prēmiju — 10.000 rubļu;
- c) divas trešās prēmijas — 5.000 rubļu katru.

Projekti iesniedzami līdz 1946. g. 15. aprīlim Arhitektūras Pārvaldē, Doma laukumā 6, Rīgā.

Turpat saņemama konkursa programma un noteikumi.

Arhitektūras Pārvalde pie Latvijas PSR TKP sākusī organizēt patstāvīgu Latvijas arhitektūras pieminekļu republikānisko izstādi. Tā atradīsies pārvaldes namā, Doma laukumā 6. Izstādē nodomāts ierīkot speciālus stendus arī mākslas un celtniecības rūpniecības uzņēmumu ražotajiem labākajiem paraugiem, kā, piemēram, — dzīvokļu, katoļu, sabiedrisko ēku mēbelēm utt.

Bez tam izstādes zālēs varēs noorganizēt arī epizodiskas izstādes, kas būs veltītas šo mākslu un celtniecības rūpniecības atsevišķu brigāžu un autoru darbiem.

«Cīņas»

MĀKSLINIECISKĀ PĒCPUSDIENA

«Cīņas» zālē, Blaumaņa ielā 38/40, svētdien, 1945. g. 27. janvārī, pl. 16

Nopelniem bagātā kultūras darbinieka

J. SUDRABKALNA

DZEJA

Piedalās: Nopelniem bagātā māksliniece Elfrīda Pakule, Nopelniem bagātā skatuves māksliniece Lilita Bērziņa, aktrise Elvira Bramberga, Nopelniem bagātie skatuves mākslinieki Jānis Osis, Artūrs Filipsons, Žanis Katlāps, komponists Arvīds Žilinskis, rakstnieks Jūlijs Vanags un Valsts Filharmonijas koris komponista Jāņa Ozoliņa vadībā.

Ieejas kartes saņemamas redakcijā Blaumaņa ielā 38/40, pie tehniskām sekretārēm, no pl. 10—18.

DIVAS KOMĒDIJAS

VALSTS JELGAVAS DRĀMAS TEĀTRĪ

Krievu klasikas skatei Valsts Jelgavas Drāmas teātris sagatavojis ievērojamā klasika Nikolaja Gogoļa komēdiju «Precības». Gan šis darbs neaizsniedz rakstnieka slavenā «Revidenta» komēdisko meistarību, taču arī šie mēs redzam Gogoļa talanta spīgtākās īpašības: drošu, psiholoģiski smalki tvertu tipu, attiecīgās vides un laikmeta zīmējumu, atjautīgu dialogu, teātrāli spriegi izkārtotu sīzētisko kāpinājumu.

Rakstnieka dzīves laikā (1809.—1852. g., Puškina laikabiedrs un draugs) Krievijas sabiedrisko dzīvi, tās tikumus un parāzes veidoja caru Aleksandra I un Nikolaja I muižnieks un ierēdnis. Sos tipus tad arī Gogolis visvairāk šautis savās novelēs un komēdijās. Liekulība, tenkas, kukuļošana, karjērisms un uzpūtība, dižošanās ar tituliem, ordeņiem un «augstiem sakariem» ir tas fons, kurā autors komēdiskā satūrā skata savu laiku un sabiedrību.

Būdams reālists ar stingri izteiktām tieksmēm iekļauties naturālismā, rakstnieks tomēr negrib būt savas rādītās sabiedrības tiesnesis, bet soģa pienākumu atstāj skatītājam.

To redzam arī «Precības». Aiz samērā trafareta sīzeta (precēties kārs vecpulis un precēties kāra vecmeita pēc ilgām apbūseju savedēju — sava amata pratēju, pūlēm beidzot sagaida precības) spilgti rāda tālaika krievu cariskās muižniecības un augstākās ierēdniecības izkurtējušos centienus un ideālus: dižciltīgie un ierēdņi medī ligavas ar pūru, bet pēdējās virus ar ģerboniem. Šepat autors sarkastiski pasmīn par tolaik krievu zemē modē nākušo «franču kultūru», kad labais tonis prasīja, lai ligavai bez pasaulīgām mantām purā līdzī būtu arī franču valoda.

Valsts Jelgavas Drāmas teātra «Precību» inscenējums liecina, ka klasiku skatei teātra kolektīvs gatavojies ar atzīstamu tālāk rūpību, gūdamis visnotaļ iepriecinošas sekmes. Kā visies komēdijas iestudēšanai aicināts Dailes teātra režisors Aleksandrs Leimanis, kurā mākslinieciskajā interpretējumā Gogoļa komēdiskās figūras gan mēģināts pacelt klasiskās spēles skaidrībā, itin pareizi pasvitrojot aktiera kustību un runas teātrālās puantes, bet sceniskais veidojums līdz galam neizturēts, mākslinieciski nepiepildīts, šķautnains. Ja pirmais cēliens iepriecina ar savu teātrālo nobeigtību, spriegumu, dzirkst aktieriskās spēles piesātinātā, tad nākamie, sevišķi otrais cēliens, manāmi zaudē tempa gradāciju, pamezdam tukšas vietas. Piecu precinieku skatuviskais izkārtojums neizveidots, neizlīdzināts, draud spēles izsīkums. Jau krāsaināks, spēlētundrāks pēdējais (trešais) cēliens.

Izrādes kolektīvā isti gogolisku figūru muižniekā vecpulis Podkoļesovs atveido A. Murnieks, kurā teātrāli spriego, bet grūto monologu pirmajā cēlienā uz divāna zem gleznas var uzskatīt kā ievērojamu apdāvinātā aktiera skatuvisko panākumu.

Krāsains, kustības spriegs, skatuviski aktīvs Evalda Merca izprecinātais Kočkorevs.

Interesantu maskā un kustības, bet mākslinieciski vēl ne-

izlīdzinātu Helēna Rone veido savedēju Svachu.

Savdabīgi tverts, bet kustības vēl neizdomāts, neizveidots Ziemeļnieka sulainis Stepans.

Divdesmitseptiņgadīgo ligavu Agafiju rāda Elza Barūne, bet, šķiet, apdāvinātās aktrises ampluā vairāk meklējams drāmatiskajā žanrā, kaut arī Agafijas skatuviskā veidojumā vietumis pašķīlas isti jauka komēdiska dzirksts.

Pārējo precinieku pulkā kā skatuviski piepildītas, teātrāli nobeigtas atzīmējamās K. Granta un T. Repina veidotās figūras, Orleāna un Cukaras rādītā tēli kustības, replikā nepārlicina. Pārējās lomās A. Zvagene, V. Singajevska.

Dekoratīvo veidojumu reālistiski drošā tvērienā darinājis Artūrs Eglītis. Komēdiju spriegti, pilniskanīgi tulkojis Artūrs Vilks.

Savā komēdijā «Cita bērns» Skvarkins rāda mums meiteni Maņu, kas vēlas kļūt aktrise. Nejausība liek tās draudzenei Zinai noklausīties kādu Maņas monologu par bērnu. Ar to pietiek, lai sāktos tenkas un mīnējumi par Maņas noslēpumaino «bērnu», teātrālā intriga, ko autors vīj, sarežģi un atraisa visnotaļ veikli, rādīdams dzīvu, komēdiski spīgtu spēli. Taču jāpiebilst, ka Skvarkins nav vairākus aizkari ar vadeviņas robežas, efekta vai drastiskas replikas kārdināts.

Šajā sakarībā arī režisoram un izrādes kolektīvam, veidojot Skvarkina tipus, komēdija izvērsās visai «ciets rieksts», lai komēdiskie tēli neietiekot šaržā, groteskā.

Valsts Jelgavas Drāmas teātra mākslinieciskais vadītājs režisors Zanis Brasla spēlēja atraisa romantiski gaišā traktējumā, tai pašā laikā akcentēdams tipisko autora personāžā, pozitīvo idejiskajā skatījumā. Liekoj vērā teātra jauno kolektīvu, kurā aktieru stāžs dažāds, jāatzīst, ka režisora pūles nav bijušas veltīgas. Figūras izkārtotas skatuviski raiti, spēle gūst kāpinātu tempu. Še labu palīgu saviem nodomiem inscenētājs atradis dekoratorā Jāni Stālā, kurā iekārtojums skatuviski piepildīts, krāsains.

Jauno aktrisi Maņu spīgtos topos, atraisītā spēlē rāda Armanda Adamsons. Maņas draudzeni Zinu Emma Ziedīņa izveido sākumā satrauktu, mazliet šaržētu kustības un runā, gribētā rutinētībā, kas nepārlicina. Elzas Radziņas studente Raja kustības nedroša, teātrāli bālasinīga. Skatuviskā figūra spēlē neatrāsīta. Istā spēles priekā kūsa Artūra Vilka kaukazietis Juzufs. Interesantus tipus izveido Jānis Kikulis studentā Kostjā un Artūrs Kalējs Senčēkā Perčatkinā, bet mākslinieciski tie vēl nepiepildīti. Pārējās lomās Jānis Geidāns, Antonija Kleina, Elvira Elksne, Mārtiņš Pečuks u. c.

Dažas jaukas dziesmiņas komēdijai komponējusi Elga Igenberga.

Komēdiju teātrāli krāsainā valodā tulkojis dzejnieks Jānis Grots.

Vērojot skatītāju dzīvo atsaucību, jādama, komēdijai publikas netrūks.

Arvēds Stirājs

Sergeja Jeseņina piemiņas vakars

Kādā no rakstnieku sanāksmēm, sakarā ar Sergeja Jeseņina 20-to nāvesdienu, Maskavas rakstnieku klubā notika dzejnieka piemiņas vakars. Vakaru ievadīja A. Zarovs, kas starp citu teica: — Laiks ir viens no vislabākajiem kritiķiem. Pagājuši gadi, un izrādījies, ka labākie Jeseņina darbi turpina dzīvot, ka tie nav zaudējuši savu svaigumu. Ar jūsmīgiem aplausiem klātesošie uzņēma A. Zarova paziņojumu, ka zālē atrodas dzejnieka māte — Tatjana Fedorovna un māsa — Aleksandra un Jekaterina.

Atmiņas par dzejnieka dzīvi un darbu dalījās S. Gorodeckis, O. Rosanovs, V. Šklovskis un Jeseņina vecākā māsa — Jekaterina. Vakaru nobeidza ar Jeseņina dzeju deklamācijām.

Nesen laikrakstos lasījām ziņu par ievērojamā amerikāņu rakstnieka Teodora Dreizera nāvi. Teodora Dreizera vārds latviešu lasītājam labi pazīstams. Viņa darbi «Amerikāņu traģēdija», «Zenija Gerhard» un «Māsa Kerrija» tulkti arī latviski. Pēdējais buržuāziskās demokrātijas laikā publicēts stipri saīsinātā veidā, tā ka atgādina tikai šā romāna shēmu.

Vispār Padomju Savienībā Teodors Dreizers iekarojis lielu popularitāti, un viņa darbus visur kāri lasa.

Teodors Dreizers rakstījis plaša apjoma romānus, attēlojot dzīvi dziļā, reālā tvērumā. Tie atgādina lielus audeklus, varenas gleznas ar stingru, pārdomātu kompozīciju.

90-tajos gados amerikāņu literatūrā parādījās grupa spēcīgu un īpatnēju reālistu. Teodors Dreizers pieder viņu skolai, viņš tikai attīstījis un padziļinājis šo dzīves skatīšanas metodi. Visā viņa rakstnieka darbā to vadījis princips meklēt un teikt patiesību.

Teodors Dreizers neraksta nekādas deklarācijas, viņš neko nesludina, tikai tēlo dzīvi plašiem, drošiem, mērķtiecīgiem vilcieniem. Spriest un gūt atziņas var pats lasītājs.

Viņš pieder tiem rakstniekiem, kas skaļi paziņo, ka ir individuālisti, bet, dzīvojot kapitālistiskos apstākļos un reāli attēlojot šos apstākļus, nevar neredzēt asās pretrīkības, mantrāsības alku, kas vada lielos finansistus un biznesmenus, no vienas puses, un pretstatā — pasīvēģus bezdarba draudus cilvēku tūkstošiem. Patiesi un ar lielu māksliniecisku spēku attē-

AMERIKĀŅU REĀLISMA IZCILĀKAIS PĀRSTĀVIS

lojot šo pasauli, viņa balss skanējusi kā cilvēces sirdsapziņa.

Var teikt, ka Teodors Dreizers visatzinīgāko atbalsi atradis tieši Padomju Savienībā.

Viņš tomēr bijis tik monumentāls rakstnieks, ka viņu nevarēja noliegt buržuāziskās aprindas arī pašu mājās — Amerikā. Buržuāziskie kritiķi pret viņu ieņēma negātīvu pozīciju. Tā 1937. gadā kāds no tiem saka:

«Teodora Dreizera izteiksme ir nopietna, viņam nav humora sajūtas, bet viņš ir spēcīgs reālists, lai gan raksta naturālā stilā. Amerikāņu literatūrā viņš ienesis Zolā tradīcijas.»

Dreizera ievērojamākie romāni «Financists» un «Titāns» ir viens otra turpinājums un iecerētās triloģijas atsevišķas daļas. Šo triloģiju autors pabeidzis tikai nesen, tās trešā daļa ir viens no viņa pēdējiem darbiem. Jūtams, ka autoram bijusi simpatiska viņa tēlotā varoņa uzņēmība un spējas, bet viņš objektīvi rādījis vienas kaislības pārņemta un vadīta cilvēka postu.

Teodoru Dreizeru min kopā ar Šervudu Andersenu un Sinkleru Ljusiu kā modernā amerikāņu reālisma pārstāvjus, pie kam Dreizers izvirzās kā spēcīgākais šai trijotnē.

Teodors Dreizers nav vienīgais rakstnieks, pret kurū buržuāziskā kritika Amerikā izturējusies vēsi. Tur gandrīz pilnīgi cenšas ignorēt Eptonu Sinkleru, kas Padomju Savienībā plaši pazīstams un iecienīts.

Ir taisnība, ka Teodora Dreizera darbi buržuāzijas pārstāvjiem var radīt zināmu neērtības sajūtu. Tie it kā spoguļi ierauga visas savas dzīvas izsekotas un atklātas. Tiem labāk, protams, patīk pievērsties tiem fantastiskās un iemidzinošās literatūras plūdiem, ko tik jauki palāstījis vakaros pirms iemigšanas.

Teodors Dreizers piedzimis 1871. gadā Indijā, kur viņa tēvs vadījis kādu vērtptuvi. Vēlāk visa ģimene pārcēlusies uz Ameriku. Savos studenta gados Dreizers nodevis vēstures un literatūras studijām.

Amerikāņu literatūrā Dreizers ienāca 1900. gadā ar savu pirmo romānu «Māsa Kerrija». Šis romāns godalgots, bet sagādājis autoram asus kritiķu uzbrukumus. Šai romānā mazāk iezīmīgs pašas Kerrijas tēls, bet interesantāks ir Harstvuda raksturojums — tā apatija un bezcerība, kas pārņem cilvēku, kurš nevar atrast darbu. Harstvuds izmisumā gatavs kļūt pat par streiklauzi, bet saduļas ar strādnieku vienoto pretestību.

Tad Dreizers desmit gadu klusē, pēc kam sākas viņa māksliniecisko spēju uzplaukuma posms. Viņš publicē romānu «Dzenija Gerhard» un tad citu pēc cita savus izcilākos darbus: «Financists» (1912. g.), «Titāns» (1914. g.), «Ģenijs» (1915. g.).

Teodors Dreizers strādājis ar lielu rūpību un uzmanīgi pētījis to vidi, ko attēlojis savos romānos.

Romānā «Ģenijs» daudz autobiogrāfisku elementu. Tur galvenais varonis «krāsās pauz to pašu, ko autors — ar vārdiem». Šo darbu amerikāņu cenzūra kādu laiku bija aizliegusi kā nemorālistisku. Dreizers tanī rāda mākslinieka atkarību no mantīgajiem dzīves noteicējiem kapitālistiskā iekārtā.

1922. g. parādās viņa autobiogrāfiskais darbs «Ausma» (Grāmata par sevi pašu). Tā ir vaļsirdīga grāmata, kas atklāj tieksmju un slepeno domu problēmas. Dreizers droši runā par tām, jo domā, ka, tikai nenoklusējot tās, var attiecīgi vērtēt visu cilvēka vēlāko attīstību.

Teodora Dreizera romāns «Amerikāņu traģēdija» publicēts 1929. g. Šāda traģēdija nav raksturīga tikai Amerikai vien, tā varēja norisināties kurā katrā kapitālistiskā zemē. Dreizers rāda Amerikas vidusmēra cilvēka dzīvi. Romāna varonis Klaidis Grifits ir vienkāršs ierēdnis sava bagātā tēvabrāļa fabrikā. Viņš aiziet bojā kapitālistiskās iekārtas radītajos apstākļos. Dzīvī jau it kā mazliet pavirzījies uz augšu, viņš kaunās par saviem trūcīgajiem vecākiem, viņu vilina bagātības neaizsniedzamais spožums. Sniedzoties pēc šī komforta, ceļā stāv meitene, ko viņš mīlējis un kas gaida bērnu. Apprecēt šo meiteni nozīmētu tikai turpināt dzīvi nabadzībā un varbūt vēl asāk cīnīties ar trūkumu nekā vienam pašam par sevi. Autors skarbi rāda, kā kapitālistiskā iekārta samāļ cilvēku, tas zaudē visas siltās, cilvēcīgās jūtas un pastrādā noziegumu.

Teodoram Dreizeram ir īpatnējs piecpadsmit sieviešu raksturojumu cikls, kas parādījās 1929. g.

Teodors Dreizers apciemojis arī Padomju Savienību, vienpadsmit nedēļās pabūdamis ne vien Maskavā un Leningradā, bet arī Permā, Novosibirskā, Novgorodā, Kijevā, Čaļkovā, Rostovā pie Donas, Tbilisi, Bakū, Batumā un Melnās jūras piekrastē. Amerikā atgriezies, viņš publicējis savas ceļojuma piezīmes.

Padomju Savienību Teodors Dreizers redzēja 1927. gadā, kad auga jaunas rūpnīcas, nami un pilsētas un visur bija daudz svaigi cirstu skaidu un vēl nenozūvuša apmetuma. Dreizers atzīst, ka rūpnīcas, kuras viņš apmeklēja katrā pilsētā, tam atstājušas patīkamu iespaidu, tās bijušas tīras un moderni iekārtotas. Runājot par Padomju Savienību, viņš saka: «Es redzu, ka te veidojas kaut kas jauns, neparasts un dzīvesspējīgs.»

Teodors Dreizers tomēr daudz kam pabrauca garām, vērojot to tikai pa vagona logu, un viņam toreiz vēl nebija iespējams isti saskatīt padomju cilvēku lielo paš-aizliedzību un varonību, ceļot savu jauno dzīvi. Valija Brutāne